
MLADI NA PARLAMENTARNIM IZBORIMA U CRNOJ GORI 2020.

Autori:

Udruženje crnogorskih studenata
političkih nauka

Mentorka:

prof. Olivera Komar

SADRŽAJ

UVOD	2
Metod i podaci	3
KONTEKST: ČETVRTI PARLAMENTARNI IZBORI U POSTREFERENDUMSKOJ CRNOJ GORI	6
Mladi i politika u Crnoj Gori: šta već znamo	9
REZULTATI ISTRAŽIVANJA	13
Mladi u ulozi političara	13
Mladi u prethodnom sazivu Skupštine	21
Mladi na izbornim listama 2020. godine	23
Partijska komunikacija sa mladima	28
Komunikacija na društvenim mrežama	28
Izborni program kao način komunikacije sa mladima	31
Stavovi partija prema mladima	38
Mladi u ulozi birača	52
ZAKLJUČAK	70
LITERATURA	74
ANEKSI	76
Vodič za fokus grupe sa mladima	76
Ankete za partije	79

Napomena:

Stavovi izneseni u ovoj publikaciji ne predstavljaju nužno stavove Vestminsterske fondacije za demokratiju u Crnoj Gori. Svi pojmovi upotrijebljeni u istraživačkom radu u muškom gramatičkom rodu obuhvataju muški i ženski rod lica na koja se odnose.

UVOD

Ovo istraživanje za temu ima položaj i ulogu mladih ljudi u Crnoj Gori na Parlamentarnim izborima koji su održani 30. avgusta 2020. godine. Pod “mladima” u skladu sa zakonom podrazumijevamo one koji imaju između 18 i 30 godina života¹ i koji su se na ovim izborima našli u ulozi birača, kandidata ili članova izbornih timova partija. Istraživanje je uključilo praćenje izbornog procesa i kampanje u dijelu koji se tiče mladih, identifikaciju položaja mladih u organima odlučivanja u političkim partijama, analizu njihove zastupljenosti u političkim programima, te u medijskom i političkom diskursu u Crnoj Gori. U posebnom fokusu istraživanja bila su izborna obećanja i konkretne mjere posvećene mlađoj populaciji, kao i način animiranja odnosno komunikacije sa mladima kao biračima, a posebno sa onim mladim ljudima koji prvi put mogu da koriste biračko pravo.

Četvrti parlamentarni izbori u Crnoj Gori nakon Referenduma o nezavisnosti raspisani su za 30. avgust 2020. godine. Osim parlamentarnih, istovremeno su održani i lokalni izbori na kojima su birani odbornici skupština opština Andrijevica, Budve, Gusinja, Tivta i Kotora.

Na ovim izborima je biračko pravo imalo 541 232 birača. Uprava za statistiku Monstat procijenila je da je na dan 1. januara 2020. godine u Crnoj Gori živjelo 118.649 mladih između 15 i 29 godina. Iako je iz načina predstavljanja podataka Zavoda nemoguće zaključiti koliko je mladih sa biračkim pravom (18-30 godina), na osnovu ovog broja možemo

¹ Prema Zakonu o mladima (Sl. list br. 025/19 od 30.04.2019, 027/19 od 17.05.2019), pod mladom osobom se smatra mlada osoba od navršanih 15 do navršanih 30 godina života. Mi smo u ovom istraživanju ciljnu populaciju definisali u tom okviru, ali u odnosu na biračko pravo – od 18 do 30 godina.

procijeniti da ih je preko 100.000 što čini skoro 20% birača.²

Istraživanje su sproveli mladi ljudi koji su članovi organizacije Crnogorsko udruženje studenata Fakulteta političkih nauka (Montenegrin Association of Political Science Students – MAPSS) u saradnji sa mentorkom sa Fakulteta političkih nauka Univerziteta Crbe Gore.

Metod i podaci

Kao što je navedeno u Uvodu, izvještaj se bavi trima temama:

Prva tema su mladi ljudi u ulozi političara. Glavno istraživačko pitanje na koje smo pokušali da odgovaramo u ovom segmentu bilo je – **na koji način su mladi ljudi uključeni u izborni proces od strane političkih partija na skoro održanim izborima.**

Pomoćna istraživačka pitanja pomoću koji smo pokušali odgovoriti na ovo pitanje bila su:

- Da li su se, i u kojoj mjeri, mladi nalazili na izbornim listama?
- Kakva je bila polna distribucija mladih na listama?
- Kakva je bila uloga mladih ljudi u partijskoj organizaciji tokom izbora?
- Koja je bila pozicija mladih ljudi u partijskog organizaciji mimo izbora?

Da bismo odgovorili na ova pitanja analizirali smo potvrđene izborne liste, sproveli anketu među predstavnicima političkih partija, intervjuisali mlade članove partija i analizirali partijske statute.

² Izvor podataka dostupan na <https://www.monstat.org/cg/page.php?id=273&pageid=48> (stranici pristupljeno 19. avgusta 2020. godine)

Druga tema kojom se izvještaj bavi je partijska komunikacija sa mladima. Osnovno istraživačko pitanje bilo je **kako i u kojoj mjeri partije komuniciraju sa mladima tokom kampanje**. Pomoćna istraživačka pitanja bila su:

- Da li partije uopšte komuniciraju sa mladim ljudima?
- Da li su mladi kao tema adresirani u partijskim izbornim programima?
- Da li su teme koje interesuju mlade adresirane u izbornim programima?
- Da li partije i na koji način prepoznaju efekte COVID 19 epidemije na mlade?
- Postoje li kampanje usmjerene na birače koji glasaju prvi put?

Da bismo odgovorili na ova pitanja analizirali smo izborne programe, anketirali predstavnike političkih partija i analizirali profile partija na društvenim mrežama Facebook i Instagram.

Treća tema se odnosi na mlade kao birače. Interesovalo nas je kako izbori izgledaju iz ugla mladih birača, **da li se oni osjećaju uključeno i da li do njih dopiru poruke koje šalju partije**. Pomoćna pitanja bila su:

- Kako mladi vide kampanju?
- Da li mladi učestvuju na izborima?
- Kako donose odluku za koga će glasati?

Na ova pitanja smo odgovarali koristeći šest mini-fokus grupa koje su sprovedene sa mladima iz sljedećih kategorija: nezaposleni mladi, zaposleni mladi, mlade žene, mladi koji prvi put glasaju, mladi koji studiraju društvene nauke, mladi koji studiraju tehničke i umjetničke fakultete.

Bitno je pomenuti da su sve fokus grupe realizovane online putem, zbog aktuelne epidemije COVID-19.

Izveštaj ima sljedeću strukturu: U prvom dijelu opisujemo kontekst izbora te postavljamo teorijski osnov za analizu političkih partija i birača koja slijedi. U drugom dijelu predstavljamo rezultate istraživanja u odnosu na tri osnovna pitanja. Na samom kraju zaključujemo kakav je bio položaj mladih na proteklm izborima, bez obzira na to da li su se našli u ulozi kandidata, birača ili aktivista.

KONTEKST: ČETVRTI PARLAMENTARNI IZBORI U POSTREFERENDUMSKOJ CRNOJ GORI

Na minulim parlamentarnim izborima je učestvovalo 11 izbornih lista odnosno koalicija i partija. Izbori bi se mogli smatrati istorijskim time što nakon njih po prvi put od uvođenja višestranačja Demokratska partija socijalista (DPS), do sada dominantna partija u crnogorskom sistemu, nije bila u mogućnosti da formira vladu. Pojedinačni rezultati koje su izborne liste ostvarile predstavljeni su u narednoj tabeli.

Red. broj	Naziv liste	Procenat osvojenih glasova	Broj osvojenih glasova	Broj osvojenih mandata
1	Socijaldemokrate (SD)	4.10%	16.769	3
2	Bošnjačka stranka	3.98%	16.286	3
3	Hrvatska građanska inicijativa (HGI)	0.27%	1.115	0
4	Socijaldemokratska partija (SDP)	3.14%	12.839	2
5	Hrvatska reformska stranka (HRS)	0.13%	532	0
6	“Crno na bijelo”	5.53%	22.649	4
7	Albanska koalicija “Jednoglasno”	1.14%	4.675	1
8	Demokratska partija socijalista (DPS)	35.06%	143.548	30
9	“Za budućnost Crne Gore”	32.55%	133.267	27
10	Albanska lista	1.58%	6.488	1
11	“Mir je naša nacija”	12.53%	51.297	10

Tabela 1: Rezultati Parlamentarnih izbora u Crnoj Gori, 2020. godine

Izborna kampanja je dominantno vođena preko tradicionalnih elektronskih medija, ali i preko interneta odnosno društvenih mreža. Podaci o troškovima koje su prema Digitalnom forenzičkom centru političke partije potrošile za oglašavanje ukazuju na to da je kampanja putem društvenih mreža imala značajnu ulogu u izbornim strategijama političkih partija.³ Izbornom kampanjom su dominirale teme i poruke

3

<https://dfcme.me/tokom-avgusta-partije-potrosile-vise-od-77-000-eura-za-reklame-na-fejsbuku/>

koje su se ticale identitetskih pitanja, evropskih integracija, te borbe protiv korupcije i organizovanog kriminala.

Kada govorimo o kontekstu u kojem su održani ovi parlamentarni, a u nekim opštinama i lokalni, izbori treba uzeti u okvir određene društvene, zdravstvene odnosno epidemiološke, ekonomske, pravne i političke faktore.

U svijetlu pandemije koja je zadesila svijet pa i Crnu Goru nove zdravstvene okolnosti predstavljale su ozbiljan izazov za organizaciju izbornog procesa.⁴ Neposredna iskustva prethodno održanih parlamentarnih izbora u Sjevernoj Makedoniji i Republici Srbiji nisu bila ohrabrujuća kada je u pitanju razvoj epidemiološke situacije nakon sprovedenih izbora. Sa druge strane parlamentarni izbori u Hrvatskoj predstavljali su primjer da se uz povećani oprez i uz strogo poštovanje mjera zdravstvenih vlasti izborni proces ipak može održati nesmetano i uz poštovanje domaćih i međunarodnih standarda.

Crna Gora od sredine juna bilježi rekordno visok broj novootkrivenih slučajeva oboljelih od COVID-19 virusa. Od dana raspisivanja izbora do kraja izbornog procesa i proglašenja rezultata, broj zaraženih je povećan skoro 60 puta, što ukazuje na to da mjere koje su primjenjene tokom izborne kampanje, na sam dan izbora i nakon njega nisu uspjele da spriječe masovna transmisija virusa.

⁴ Više o toj temi: <http://www.electoralmanagement.com/covid-19-and-elections/> (pristupljeno 19. avgusta 2020. godine)

Broj zaraženih lica na dan raspisivanja izbora (20.06)	35
Broj zaraženih lica na dan izbora (30.08)	729
Broj zaraženih lica na dan službene potvrde rezultata izbora (14.09.)	2085

Tabela 2: Prikaz broja zaraženih lica od raspisivanja do dana održavanja izbora (izvor: zvanična internet prezentacija Instituta za javno zdravlje Crne Gore)

Ekonomski kontekst ovih izbora u tijesnoj vezi je sa aktuelnom epidemiološkom situacijom koja je snažno uticala na ekonomsku situaciju u Crnoj Gori. U periodu do pandemije, ekonomska situacija u Crnoj Gori se mogla ocijeniti relativno stabilnom. Sve preuzete investicije iz prethodnog perioda kao i kreditne obaveze države bile su izvršavane u predviđenim rokovima. Međutim COVID-19 pandemija ugrozila je funkcionisanje male i otvorene crnogorske privrede u velikoj mjeri zavisne od turizma i stranih investicija. Ekonomsko stanje dodatno je ugroženo visokih javnim dugom koji se dominantno finansira iz stranih kredita pa je prostor za manevrisanje zbog pandemije dodatno skućen. Ekonomski posebno ranjiva grupa su mladi ljudi koji tek treba da traže zaposlenje i priliku.

Politički kontekst parlamentarnih izbora 30. avgusta obilježile su duboke podjele. Opozicija je insistirala na smjeni vlasti, posebno imajući u vidu to da je predominantna partija na toj poziciji bila već 31 godinu. Sa druge strane vladajuća koalicija je koristila NATO kao jedan od krunskih argumenata uspješne spoljnopoličke akcije akutelne Vlade i njenog rukovodstva. Važan ton ovim izborima dala je i bezuspješna reforma izbornog zakonodavstva koja je trebalo da obezbijedi dodatan legitimitet i zakonitost izbora pred nama, a koja je okončana povlačenjem dijela opozicije iz pregovaračkog procesa.

Posebna društvena okolnost koja je uticala na parlamentarne izbore jeste usvajanje Zakona o slobodi vjeroispovijesti koji je proizveo krupne

političke i društvene podjele polarizujući građane, uključujući i mlade. Neposredno nakon stupanja na snagu Zakona o slobodi vjeroispovijesti Srpska pravoslavna crkva (SPC) počinje organizovanje tzv. protestnih litija čiji je cilj povlačenje ovog Zakona. Pitanje statusa SPC odnosno Mitropolije crnogorsko-primorske, njenih eparhija i imovine značajno je uticalo na kampanju i mobilizaciju birača.

Svoj uticaj na ove parlamentarne izbore imali su i određeni pravni aspekti, posebno oni koji se tiču pregovora sa Evropskom Unijom, a posebno povodom poglavlja 23 i 24. Osobenost ovih izbora činile su ustavno-pravne blokade važnih institucija političkog sistema Crne Gore zbog nemogućnosti postizanja potrebne većine u Skupštini Crne Gore za izbor članova tih institucija.

Mladi i politika u Crnoj Gori: šta već znamo

Da bismo opisali odnos mladih prema politici u Crnoj Gori, njihov nivo interesovanja, interakcije sa političkim činiocima ili njihovo promišljanje o samoj politici, koristićemo dvije empirijske studije o mladima. Prva je istraživanje percepcije i stavova mladih u odnosu na politiku u Crnoj Gori koju je 2019. godine sprovedla Vestminsterska fondacija za demokratiju,⁵ a druga Studija o mladima u Crnoj Gori 2018/2019⁶ koju je sprovedla Fondacija Fridrih Ebert.

Prema istraživanju Vestminsterske fondacije za demokratiju svega 28.6% mladih ljudi u Crnoj Gori često ili uglavnom prati politička dešavanja. Sa druge strane, politiku ne prati 71.4% ispitanika (39.1% uglavnom ne, 32.5% uopšte ne prati)⁷. Na pitanje u kojoj mjeri se slažu sa izjavom

5 <https://www.wfd.org/wp-content/uploads/2019/10/Youth-perceptions-and-attitudes-towards-politics-in-MNE-1.pdf>

6 Studija o mladima u Crnoj Gori 2018/2019, Đukanović Petar, Friedrich Ebert Stiftung, 2019.

7 Westminster Foundation for Democracy, Youth perceptions and attitudes towards politics in Montenegro,

“Mislim da razumijem najvažnija politička pitanja u društvu” 41.6% mladih se složilo sa tim da razumije ili uglavnom razumije političke prilike u Crnoj Gori dok je njih 58.4% odgovorilo negativno.⁸ Dakle, značajna većina mladih u Crnoj Gori ne prati politiku i ne razumije glavna politička pitanja.

Prema istom istraživanju 49% mladih ljudi crnogorski politički sistem ocjenjuje kao demokratski, 19.9% kao autoritarni, dok njih 31.1% smatra da nam je potrebna “čvrsta ruka” koja će da nas usmjerava. Ovaj podatak ukazuje na autoritarne tendencije kod značajnog procenta mlade populacije u Crnoj Gori. Kada bi birali tip lidera kojeg bi željeli da vide na čelu države, autoritarnog bi izabralo njih 20.7%, lidera “iz naroda i za narod” 33.6%, paternalistički profil osobe sa konzervativnim stavovima bi izabralo njih 21.3% dok bi se za demokratski profil osobe opredijelilo samo njih 24.4%.⁹

Na pitanje da li postoji političar kojem vjeruju 57.1% mladih je odgovorilo negativno. Takođe, na pitanje da li se političari obraćaju mladima direktno u svojim političkim govorima, kroz program ili neki drugi vid medijskog nastupa svega 51.4% mladih je odgovorilo potvrdno. Ovi podaci ukazuju na to da političke partije u Crnoj Gori neuspješno komuniciraju sa mladim ljudima.

Kada je u pitanju politička participacija, mladi su uglavnom nezainteresovani. Na pitanje da li bi učestvovali na nekom partijskom događaju 32.2% mladih je odgovorilo potvrdno. Svega 25.4% je vidjelo sebe kao aktiviste političke partije dok bi njih 21.8% učestvovalo na nekom partijskom skupu. Takođe, svega 21.1% ispitanih bi nosilo

2019. str. 7

8 Ibid. str. 8

9 Ibid. str. 11

određena partijska obilježja, a njih 13.9% bi učestvovalo u kampanji “od vrata do vrata”. Indikativan podatak je i to da više od 75% ispitanih ne bi željelo da postane član nijedne političke partije.¹⁰

Kad su u pitanju političke preferencije, 23.2% mladih tvrdi da bi se opredijelili za onoga lidera ili partiju koji bi se bavio problemima i izazovima koji se najneposrednije tiču mladih. Partija sačinjena od tim stručnjaka bi privukla 20% mladih dok bi ideologija određene partije privukla 13.2% mladih birača. Partija koja je konzistentna u sprovođenju svog programa i političkih ciljeva bi privukla 12.4% mladih ljudi, dok bi iskren odnos privukao 11.3%. Harizma lider i lider kao takav bi kroz svoje djelovanje uticao na 9.2% mladih ljudi¹¹.

Rezultati Studije o mladima u Crnoj Gori 2018 potvrđuju nalaz Westminsterke fondacije o slabom interesovanju za politiku. Naime, prema ovoj studiji svega 62.7% mladih je u određenom obliku zainteresovano za politiku. Ova studija takođe nalazi da su politička zbivanja u Evropskoj uniji, SAD i Rusiji daleko od interesovanja mladih u Crnoj Gori, iako je interesovanje za ono što se dešava u EU nešto veće. Studija nalazi da uticaj faktora kao što su socijalni kapital porodice (obrazovanje roditelja), nivo obrazovanja mladih i starosna dob nisu statistički značajni prediktori interesovanja za politiku kod mladih. Sa druge strane, mladi muškarci su nešto više zainteresovani za politiku od mladih žena.¹²

Mladi ljudi rijetko govore i ne razmjenjuju ideje ili informacije o politici u krugu svoje porodice ili prijatelja, što je logična posljedica opšteg nedostatka interesovanja za političke događaje, smatraju autori Studije

¹⁰ Ibid. str. 13

¹¹ Ibid. str. 16

¹² Studija o mladima u Crnoj Gori 2018/2019, Đukanović Petar, Friedrich Ebert Stiftung, 2019. str. 36

o mladima. Većina ispitanika o politici ne razgovara sa roditeljima i prijateljima.¹³

Kada je u pitanju način informisanja o politici, mladi u Crnoj Gori i pored interneta se dominantno o politici informišu preko tradicionalnih medija (preko televizije 63.1%) dok su društveni mediji na drugom mjestu (51.3%). Društvene mreže se nešto manje koriste kao izvor informacija (22%), kao i dnevne novine (20%), krug prijatelja je češći izvor informacija o politici od porodice (14,3% u odnosu na 9,3%), dok je radio kao izvor informacija na dnu (7%). Internet češće koriste mladi sa visokim obrazovanjem kao i mladi starijeg uzrasta. Takođe, postoji statistički značajna veza između starosne dobi mladih i gledanja televizije kao ključnog informativnog kanala o politici, mlađi ispitanici su nešto više skloni da se informišu o politici putem televizije¹⁴. Mladi ljudi sa višim obrazovnim postignućima više se informišu o politici iz dnevnih novina, a isto je i sa onima koji trenutno pohađaju viši nivo obrazovanja i ispitanicima starijih godina¹⁵.

Iz svega navedenog vidimo da mladi ljudi iz Crne Gore ostaju isključeni iz politike i političkog procesa. Oni se malo interesuju, malo ih zanima, malo znaju i na kraju – malo su spremni da učestvuju.

13 Ibid. str. 36

14 Ibid. str. 36

15 Ibid. str. 37

REZULTATI ISTRAŽIVANJA

U dijelu koji slijedi predstavimo rezultate našeg istraživanja u odnosu na tri u uvodu postavljena pitanja. Prvo ćemo se baviti mladim ljudima u ulozi političara gdje pokušavamo da odgovorimo na pitanje **na koji način su mladi ljudi uključeni u izborni proces od strane političkih partija**.

Druga tema kojom se izvještaj bavi je partijska komunikacija sa mladima. Glavno pitanje na koje odgovaramo u ovom dijelu je **kako i u kojoj mjeri partije komuniciraju sa mladima tokom kampanje**.

Na kraju, treća tema se odnosi na mlade kao birače i to **da li se oni osjećaju uključeno i da li do njih dopiru poruke koje šalju partije**.

Mladi u ulozi političara

Cilj prvog dijela istraživanja bio je da se analizira na koji način su mladi ljudi uključeni u izborni proces od strane političkih partija. Da bismo došli do odgovora na to pitanje analizirali smo statute i strukturu organa političkih partija koje su učestvovala na posljednjim parlamentarnim izborima u Crnoj Gori. Statuti, kao akti koji definišu internu organizaciju partije kao i struktura partijskih tijela rukovođenja su posebno važna da bi mladi uopšte imali šansu da se njihov glas u partijama koje preferiraju čuje, da napreduju u partijskoj hijerarhiji i steknu prostor za zagovaranje svojih interesa i rad na pitanjima i problemima koji ih interesuju.

Partijska organizacija se propisuje statutom partije i najčešće pored centralnog (nacionalnog) i niže nivoa organizovanja. Na tim nivoima funkcionišu kolegijalni organi, izabrani uglavnom na partijskim skupovima

(konferencija, kongres), i inokosni organi izabrani od strane kolegijalnih organa ili neposredno od članstva.¹⁶ Najvažniji partijski organi i tijela koja smo analizirali su: kongres, glavni odbor, predsjedništvo i izvršni odbor, poslanički klub, te posebni oblici organizovanja unutar partije (žene, mladi).

Analiza ovih strukture ovih tijela sprovedena je analizom partijskih statuta sljedećih partija: Socijaldemokrate (SD), Bošnjačka stranka (BS), Hrvatska građanska inicijativa (HGI), Socijaldemokratska partija (SDP), Građanski pokret URA (GP URA), Demokratska partija socijalista (DPS), Nova srpska demokratija (Nova), Pokret za promjene (PZP), Demokratska narodna partija (DNP), Forca, Demokratska Crna Gora (DCG) i DEMOS.

U analizi su nas interesovali odgovori na sljedeća pitanja:

- Da li Statut partije uopšte predviđa postojanje posebnog tijela koje okuplja mlade ljude (forum mladih, mreža mladih i sl.)
- Da li postoji direktan „prolaz“ iz tijela koje okuplja mlade ljude u najviša tijela partije kao što su glavni odbor, predsjedništvo i sl?
- Da li Statut predviđa neke obavezne kvote, tj. minimalan broj mladih ljudi u ključnim partijskim organima?

Rezultati analize su sažeti u tabeli koja slijedi.

Naziv partija i koalicije u kojoj je učestvovala na izborima	Da li u partiji postoji partijsko tijelo koje okuplja mlade?	Naziv tog tijela	Da li postoji direktan prolaz iz tijela koje okuplja mlade u najviša tijela partije (Glavni odbor, predsjedništvo i sl.)?	Da li su predviđene kvote za mlade u tim tijelima?
Socijaldemokrate	Da	Omladina SD	Predsjednici Omladine su članovi Glavnog odbora i Predsjedništva	Ne.

¹⁶
103

Goati, Vladimir, Političke partije i partijski sistemi, Fakultet političkih nauka, Univerzitet Crne Gore, 2008. str.

Mladi na parlamentarnim izborima u Crnoj Gori 2020.

Bošnjačka stranka	Da	Forum mladih BS	Predsjednik Foruma je član Glavnog odbora	Ne.
Hrvatska građanska Inicijativa	Da	Organizacija mladih HGI	Predsjednici opštinskih tijela su po funkciji članovi Opštinskog odbora	Ne.
Socijaldemokratska partija	Da	Forum mladih SDP	Forum mladih SDP-a predlaže po 3 kandidata za članove Glavnog odbora	Od 15 mjesta iz kvote za Glavni odbor Forum mladih SDP-a i Forum žena SDP-a predlažu po 3 kandidata za članove Glavnog odbora.
URA (Crno na bijelo)	Da	Forum mladih	Predsjednik Foruma mladih je član Konvencije i Predsjedništva	Najmanje trećina njenih članova u svim organima i tijelima da budu mladi do 30 godina i žene, Najmanje 30% predstavnika mladih (za kandidaturu u organima partije).
DPS	Da	Savjet mladih DPSCG	Predsjednik član Opštinskog odbora i Izvršnog odbora	U mjesnim odborima, opštinskim odborima, Odboru Prijestonice, odnosno Odboru Glavnog grada i Glavnom odboru bude izabrano najmanje 20% mladih.
Nova srpska demokratija -Demokratski front (Za budućnost CG)	Da	Klub mladih NSD	Predsjednik član Glavnog odbora, a predsjednici opštinskih klubova članovi opštinskih odbora	Ne.
Pokret za promjene Demokratski front (Za budućnost CG)	Da	Mreža mladih	Predsjednik je član Skupštine, Glavnog odbora i Predsjedništva	Ne.
Demokratska narodna partija (Za budućnost CG)	Da	Klub Mladih	Nije navedeno	Ne.
FORCA (Albanska lista)	Da	Omladinski forum	Nije navedeno	Omladinski forum bira sva svoja tijela koja moraju imati najmanje 30% članova manje zastupljenog pola u svojim organima.
Demokratska Crna Gora (Mir je naša nacija)	Da	Mlade demokrate	Predsjednik je član Kongresa, Glavnog odbora, Predsjedništva	Glavni odbor čine najmanje 30% članova iz reda mladih do 30 godina, Najmanje jedan potpredsjednik mora biti iz reda manje zastupljenog pola i jedan iz reda mladih.
DEMOS (Mir je naša nacija)	Ne	Ne.	Ne.	20% mlađih od 30 godina su stalni sastav stranke

Tabela 3: Pregled statute partija koje su učestvovala na izborima u odnosu na odredbe koje se odnose na mlade ljude

Projektnom timu nisu bili dostupni statut Hrvatske reformske stranke, kao ni statuti konstituenata Albanske koalicije. Od konstituenata koalicije "Mir je naša nacija" imali smo pristup statutima Demokratske Crne Gore i DEMOS-a, od Albanske liste, statutu FORCA-e, a od koalicije "Za budućnost Crne Gore" statutu Demokratskog fronta, Pokreta za promjene i Demokratske narodne partije. Od konstituenata koalicije "Crno na bijelo", pristup smo imali statutu GP URA.

Kao što vidimo, većina partija predviđa partijsko tijelo koje okuplja mlade članove. Takođe, većina partija „rezerviše“ mjesto za predstavnike mladih u svojim najvišim partijskim organima. Sa druge strane, svega par političkih partija predviđa kvote za mlade u svojim partijskim organima.

Socijaldemokrate Crne Gore (SD) svojim statutom i partijskom organizacijom prepoznaje Omladinu kao svoj podmladak. Predstavnici Omladine su po Statutu članovi glavnog odbora i predsjedništva partije. Omladina Socijaldemokrata organizuje članove i simpatizere partije uzrasta između 18 i 30 godina. Statutom je definisano da Omladina Socijaldemokrata ima pravo pokretanja rasprave na svim organima partije o različitim pitanjima, a prije svega onima koja se odnose na položaj i prava mladih. Mladi se kao pojam u statutu SD-a pominju samo u kontekstu organizacije rada podmlatka partije. Statut kaže da Omladina Socijaldemokrata organizuje članove i simpatizere partije omladinskog uzrasta, promoviše programske ciljeve partije i socijaldemokratske ideje, te da ima pravo pokretanja rasprave na svim organima Partije o različitim pitanjima, a prije svega onima koja se odnose na položaj i prava mladih.

Bošnjačka stranka (BS) prepoznaje Forum mladih kao partijsko tijelo i poseban organizacioni oblik partije koje okuplja mlade.

Osnovi organizacije i djelovanja Foruma mladih utvrđuju se odlukom Glavnog odbora partije. Na osnovu ove odluke Forum mladih donosi statut foruma mladih i druge akte.

Hrvatska građanska inicijativa (HGI) je statutom definisala da središnji odbor donosi odluku o organizovanju podmlatka partije. Opštinske organizacije mogu imati i forum žena i organizaciju mladih ukoliko zato postoje uslovi. Predsjednici ovih tijela su po funkciji članovi Opštinskog odbora. Mladi se pominju samo u kontekstu organizacije podmlatka partije.

Socijaldemokratska partija Crne Gore (SDP) u svojoj partijskoj shemi prepoznaje Forum mladih kao tijelo koje okuplja mlade čiji delegati sa liste čine kongres. Predlažu tri kandidata za kongres. Forum mladih SDP-a okuplja i organizuje članove i simpatizere SDP-a omladinskog uzrasta, vrši popularizaciju Programa SDP-a i socijaldemokratske ideje, te ima pravo pokretanja rasprave u svim organima SDP-a o pitanjima vezanim za položaj i prava mladih.

U statutu Ujedinjene reformske akcije (URA) kao glavni cilj u oblasti omladinske politike i odnosa prema mladima stoji potreba za poboljšanjem položaja mladih. U tom smislu statut URA-e utvrđuje da najmanje jedna trećina članova te partije moraju biti mladi ljudi sa pozicijama u svim partijskim organima i tijelima. Mlade definišu kao punoljetna lica do 30 godina. URA ima svoj forum mladih kao jedan od unutrašnjih organa partije čiji predsjednik je član konvencije odnosno predsjedništva. Kada je u pitanju kandidatura za visoke pozicije u partiji najmanje jedan od tri kandidata mora biti mlada osoba, međutim, ta mlada osoba ne mora biti i izabrana.

Demokratska partija socijalista (DPS) je predvidjela da u mjesnim odborima, opštinskim odborima, Odboru Prijestonice, odnosno Odboru Glavnog grada i Glavnom odboru bude izabrano najmanje 20% mladih ljudi. DPS ima svoj podmladak (Savjet mladih Demokratske partije socijalista Crne Gore) čiji predsjednik je član opštinskog odbora te član izvršnog odbora. Time se obezbjeđuje napredovanje u partijskoj hirerahiji. Način i oblici organizovanja mladih utvrđuju se odlukom Kongresa Savjeta mladih (Glavni odbor daje saglasnost za donesene odluke).

Nova srpska demokratija (NSD) organizuje mlade kao dobrovoljnu organizaciju članova mlađih od 30 godina. Klub mladih aktivno učestvuje u svim programskim akcijama koje organizuje NSD. Opštinski odbor osniva opštinski klub mladih. Opštinski odbori u skladu sa odlukom izvršnog odbora delegiraju predstavnika za predsjedništvo kluba mladih na nivou stranke. Predsjednika predsjedništva kluba biraju predstavnici opštinskih odbora uz saglasnost izvršnog odbora. Predsjednik kluba mladih je, po funkciji automatski, član glavnog odbora stranke, a predsjednici klubova mladih su, po funkciji, članovi opštinskih odbora.

Pokret za promjene (PZP) u svom statutu kao cilj definiše zalaganje za veću i značajniju ulogu mladih u crnogorskom društvu. Za ostvarivanje tog cilja zadužena je mreža mladih čiji predsjednik je član skupštine partije, glavnog odbora i predsjedništva. Predsjedništvo donosi statute o radu mreže mladih pokreta na predlog mreže.

Demokratska narodna partija (DNP) kao svoj glavni statutarni cilj u odnosu na omladinsku politiku vidi uključivanje mladih u funkcionisanje društvene zajednice. DNP ima svoj klub mladih koji osniva i raspušta

nadležni opštinski odbor partije. Klub mladih ima svog predsjednika kojeg bira glavni odbor na predlog predsjednika DNP-a. Jedan od ciljeva kluba mladih ove partije jeste povezivanje i saradnja sa organizacijama mladih sa srodnim ciljevima u zemlji i inostranstvu.

FORCA je statutom definisala da se u okviru partije organizuje Omladinski forum. Ovaj forum usvaja sopstveni program i statut, i bira sva svoja tijela. Isti mora imati najmanje 30% članova manje zastupljenog pola u svojim organima.

Demokratska Crna Gora (DCG) ima partijski podmladak koji nosi naziv Mlade demokrate. Cilj ove organizacije jeste unapređenje položaja mladih, poštovanje načela unapređenja položaja mladih, veća zastupljenost na mjestima odlučivanja. Glavni odbor čine najmanje 30% članova iz reda mladih. Članovi predsjedništva čine najviše 10 članova iz reda članova Glavnog odbora kojima je prestala javna funkcija i iz reda članova rukovodstva mladih i žena. Po pravilu najmanje jedan potpredsjednik mora biti iz reda manje zastupljenog pola, a jedan iz reda mlađih od 30 godina. Na izbornim listama na državnom i lokalnom nivou mora biti zastupljeno najmanje 30% mlađih od 30 godina i najmanje 30% manje zastupljenog pola. Glavni odbor čine najmanje 30% članova iz reda mladih do 30 godina. Glavni odbor donosi akte o formiranju organizacije mladih. Mlade demokrate donose poslovnik o svom radu.

DEMOS u svom statutu nema definisano posebno partijsko tijelo koje okuplja mlade, ali valja napomenuti da se u statutu nalazi kvota za mlade koja nalaže da stalni sastav stranke mora činiti 20% mladih.

Na osnovu prethodno navedenog možemo istaći da većina političkih partija u Crnoj Gori normativno prepoznaju mlade kroz svoju

unutarpartijsku politiku. Njihov položaj i autonomija u odnosu na najviše partijske organe su definisani statutima, pri čemu postoje određena odstupanja u odnosu na to ko bira čelne ljude i osniva podmladak.

Gotovo sve partije kroz statute afirmišu potrebu zagarantovanog članstva određenog segmenta mladih (najčešće je u pitanju liderstvo organizacije mladih) u rukovodećim organima - Razlike počivaju na tome koji je organ u pitanju, te na kom se nivou nalazi u partijskoj hijerarhiji (Predsjedništvo, Glavni odbor, Opštinski odbor). Najzad, šest analiziranih političkih partija prethodno navedenu obavezu dodatno učvršćuju kvotama koje precizno definišu učešće i opštu zastupljenost mladih u rukovodećim organima.

Ova statutarna određenja bi trebalo da doprinesu garantovanju prisustva mladih ljudi, kako u partijskom životu, tako i u nacionalnoj politici. Međutim, diskrepancu između norme i stvarnosti vidimo i u tome da su na kraju mandata prethodnog 26. saziva Skupštine Crne Gore samo dva mlada čovjeka bila članovi ovog tijela.

Mladi u prethodnom sazivu Skupštine

Prethodni, 26. po redu saziv Skupštine Crne Gore, konstituisan je nakon parlamentarnih izbora održanih u oktobru 2016. godine. Na kraju mandata ovog tijela, među poslanicima su se nalazila svega dva poslanika koja bi se po zakonu mogla smatrati „mladima“.¹⁷ Tokom cijelog mandata Skupštine u 26. sazivu, više mladih ljudi je bilo među poslanicima, ali su dali ostavke, tako da su na kraju ostala samo dva. Riječ je o Milošu Nikoliću (rođen 1994), koji je bio najmlađi poslanik datog saziva Skupštine i jedan od najmlađih u istoriji crnogorskog parlamentarizma, te Nikoli Rakočeviću (rođen 1989). Oba poslanika bila su dio poslaničke grupe Demokratske Partije Socijalista (DPS). Poslanik Nikolić je ujedno i potparol DPS-a, dok je poslanik Rakočević obavljao funkciju predsjednika kluba poslanike iste partije.

Mreža za afirmaciju nevladinog sektora (MANS) sprovela je projekat „Unapređenje parlamentarnog nadzora i odgovornosti u Crnoj Gori“ koji podržava Demokratski fond Ujedinjenih nacija (UNDEF). Projekat se odnosio na praćenje transparentnosti i aktivnosti rada Skupštine Crne Gore i njenih poslanika, a vremensko trajanje projekta je dvije godine i pet mjeseci¹⁸. Koristeći rezultate tog izvještaja možemo analizirati aktivnost mladih u odnosu na ostale poslanike od novembra 2017. do maja 2020. godine.

¹⁷ Prema Zakonu o mladima (Sl. list br. 025/19 od 30.04.2019, 027/19 od 17.05.2019)

¹⁸ Zvanična web prezentacija MANS-a: <https://www.mans.co.me/peti-polugodisnji-izvjestaj-o-aktivnosti-ma-skupstine-crne-gore/>

	Miloš Nikolić	Nikola Rakočević
Prvi polugodišnji izvještaj o aktivnostima Skupštine Crne Gore (Novembar 2017 - April 2018) ¹⁹	1) Index aktivnosti: 0,39 (grupa neaktivnih poslanika) 2) Bez amandmanske aktivnosti	1) Index aktivnosti: 0,87 (grupa neaktivnih poslanika) 2) Bez amandmanske aktivnosti
Drugi polugodišnji izvještaj o aktivnostima Skupštine Crne Gore (Maj - Oktobar 2018) ²⁰	1) Index aktivnosti: 1,68 (grupa srednje aktivnih poslanika) 2) Bez amandmanske aktivnosti	1) Index aktivnosti: 2,65 (grupa aktivnih poslanika) 2) Bez amandmanske aktivnosti
Treći polugodišnji izvještaj o aktivnostima Skupštine Crne Gore (Novembar 2018 – April 2019) ²¹	1) Index aktivnosti: 2,38 (grupa aktivnih poslanika) 2) Bez amandmanskih aktivnosti	1) Index aktivnosti: 2,71 (grupa aktivnih poslanika) 2) Bez amandmanskih aktivnosti
Četvrti polugodišnji izvještaj o aktivnostima Skupštine Crne Gore (Maj – Oktobar 2019) ²²	1) Index aktivnosti: 2,80 (grupa aktivnih poslanika) 2) Bez amandmanske aktivnosti 3) Među najaktivnijim poslanicima u oblastima: Pravosuđe	1) Index aktivnosti: 4,46 (grupa aktivnih poslanika) 2) Amandmanska aktivnost: Dva priložena amandmana sa grupom poslanika DPS-a; Tri priložena amandmana sa poslanicom DPS-a Martom Šćepanović 3) Među najaktivnijim poslanicima u oblastima: Turizam
Peti polugodišnji izvještaj o aktivnostima Skupštine Crne Gore (Novembar 2019 – Maj 2020) ²³	1) Index aktivnosti: 0,68 (grupa neaktivnih poslanika) 2) Bez amandmanske aktivnosti 3) Među najaktivnijim poslanicima u oblastima: Pravosuđe	1) Index aktivnosti: 1,28 (grupa srednje aktivnih poslanika) 2) Amandmanska aktivnost: Dva priložena amandmana sa grupom poslanika DPS-a 3) Među najaktivnijim poslanicima u oblastima: Izbori, Turizam

Tabela 4: Aktivnost mladih poslanika po izvještajima MANS-a

Kao što vidimo, dva mlada poslanika u od 5 presjeka koje tretira izvještaj iz grupe neaktivnih prešli u grupu aktivnih poslanika da bi se u posljednjem presjeku ponovo vratili u grupu neaktivnih. Takođe vidimo da u više od polovine vremena ova dva poslanika nisu imala amandmanske aktivnosti.

¹⁹ http://www.mans.co.me/wp-content/uploads/2018/05/Izvestaj_UNDEF.pdf

²⁰ <http://www.mans.co.me/wp-content/uploads/2018/12/Ipolugodisnji-izvjestaj-Skupstine.pdf>

²¹ <http://www.mans.co.me/wp-content/uploads/2019/05/3PolugodisnjiIzvestajSkupstinaCG.pdf>

²² <http://www.mans.co.me/wp-content/uploads/2020/02/%C4%8CETVRTI-POLUGODI%C5%A0NJI-IZVJE%C5%A0TAJ-O-AKTIVNOSTIMA-SKUP%C5%A0TINE-CRNE-GORE.pdf>

²³ <http://www.mans.co.me/wp-content/uploads/2020/06/PETI-POLUGODI%C5%A0NJI-IZVJE%C5%A0TAJ-O-AKTIVNOSTIMA-SKUP%C5%A0TINE-CRNE-GORE.pdf>

Mladi na izbornim listama 2020. godine

Drugi indikator položaja mladih u političkom životu je njihova zastupljenost na izbornim listama. Položaj i broj mladih na izbornim listama služi kao indikator koliko političke partije zaista promovišu mlade ljude na mjestima odlučivanja. U tom smislu interesovala su nas tri pokazatelja: broj mladih po izornoj listi, koliko je mladih muškaraca, a koliko mladih žena zastupljeno na listama, te kolika je prosječna starost tih mladih ljudi.

Lista	Broj kandidata	Broj mladih	Mlade žene	Mladi muškarci	Prosječna starost mladih	Broj osvojenih mandata	Broj mandata koje su osvojili mladi
SD	81	10	4	6	28	3	0
Bošnjačka stranka	81	19	10	9	26	3	1
HGI	52	7	4	3	23	0	0
SDP	81	15	8	7	28	2	0
HRS	29	3	3	0	24	0	0
Crno na bijelo	81	10	3	7	28	4	0
Albanska Koalicija	49	10	9	1	26	1	0
DPS	81	6	1	5	27	30	1
Za budućnost Crne Gore	81	9	3	6	26	27	2
Albanska lista	81	20	13	7	26	1	0
Mir je naša nacija	81	15	12	3	26	10	1
Ukupno	778	124	70	54	26	81	5

Tabela 5: Pregled broja i pozicije mladih kandidata i kandidatkinja na izbornim listama

Socijaldemokrate - Ivan Brajović - Mi odlučujemo DOSLJEDNO je na ovim parlamentarnim izborima predložila osamdeset jednog kandidata, među kojima je bilo deset mladih. Prosječna starosna dob mladih na listi iznosila je 28 godina. Od deset predloženih mladih kandidata, 4 su žene, dok je 6 muškaraca. Prvi kandidat među mladima se nalazi među prvih deset, i u pitanju je muškarac. Socijaldemokrate su osvojile 3 mandata od kojih nijedan nije pripao mladoj osobi.

Bošnjačka stranka - Ispravno - Rafet Husović je na ovim parlamentarnim izborima građanima predložila osamdeset jednog kandidata među kojima je bilo devetnaest mladih ljudi. Prosječna starosna dob iznosila je 26 godina a za malo više su žene bile zastupljenije u odnosu na muškarce (Žene - 10 , Muškaraci - 9). Mahom su se ti kandidati nalazili u drugoj polovini izborne liste pa je svega jedno bilo u prvih deset na listi. Na parlamentarnim izborima ova lista je osvojila tri mandata među kojima je i jedno mlado lice.

HGI Svim srcem za Crnu Goru! je na ovim parlamentarnim izborima predložila pedeset dva kandidata. Ova izborna lista imala je 7 osoba mlađih od 30 godina (Žene - 4, Muškarci - 3). Prosječna starost mladih kandidata je 26 godina. Ova lista nije osvojila mandate na parlamentarnim izborima.

SDP - Jaka Crna Gora je takođe predložila osamdeset jednog kandidata među kojima je bilo petnaest mladih kandidata za poslanike. Prosječna starosna dob iznosila je 28 godina (Žene - 7 , Muškarci - 8). Na ovoj poslaničkoj listi prvi kandidat koji pripada populaciji koja se smatra mladima se nalazi na 12. mjestu. Ostali kandidati se uglavnom nalaze u drugoj polovini poslaničke liste. Ova lista je na parlamentarnim izborima

osvojila dva mandata među kojima nema mladih.

Hrvatska reformska stranka Crne Gore (HRS) je na svojoj izbornoj listi imala dvadeset devet kandidata među kojima su bile tri mlade djevojke (nije bilo muškaraca) čija prosječna starost je iznosila 24 godine. Prva mlada kandidatkinja se nalazi tek na 13. mjestu dok se preostala dva nalaze na 16. odnosno 22. mjestu. Ova stranka nije prešla census pa samim tim neće imati svoje predstavnike u nacionalnom parlamentu.

Dr Dritan Abazović - Crno na bijelo - dr Srđan Pavićević - (Građanski pokret URA, Stranka pravde i pomirenja, Grupe birača CIVIS i nezavisni intelektualci) - Građani je predložila osamdeset jednog poslaničkog kandidata među kojima je bilo deset mladih kandidata (Žene - 3 , Muškarci - 7) čija prosječna starost iznosi 28 godina. Ova lista među prvih deset nema zastupljenu nijednu mladu osobu a prve se pojavljuju na 11. odnosno 12. mjestu. Ostali mladi kandidati se mahom nalaze u drugoj polovini liste. Ova lista je osvojila četiri poslanička mandata među kojima nema mlade osobe.

Albanska Koalicija „Jednoglasno“ Demokratska Partija, Demokratska Unija Albanaca i Demokratski Savez u Crnoj Gori - ova koalicija je predložila četrdeset devet poslanika, a dobila je jedan mandat koji nije pripao mladoj osobi. Ova lista je imala 10 osoba mlađih od 30 godina (Žene -9, Muškarci - 1), dok je prosječna starost ovih kandidata bila 26 godina.

Odlučno za Crnu Goru! DPS – Milo Đukanović je predložila osamdeset jednog poslanika, a osvojila je trideset mandata. Od tih trideset mandata, jedan je pripao mladoj osobi. Ova izborna lista imala je 6 mladih kandidata (Muškarci - 5, Žene - 1), a njihova prosječna starost je bila 27 godina.

Za budućnost Crne Gore - Demokratski front (Nova srpska demokratija, Pokret za promjene, Demokratska narodna partija), Socijalistička narodna partija Crne Gore, Prava Crna Gora, Ujedinjena Crna Gora, Radnička partija, Partija udruženih penzionera i invalida Crne Gore, Jugoslovenska komunistička partija Crne Gore, Srpska radikalna stranka, Stranka penzionera invalida i socijalne pravde Crne Gore je kao koalicija ponudila osamdesetjednog kandidata za poslanika među kojima je bilo devet mladih ljudi (Žene – 3 , Muškarci – 6) čija prosječna starost iznosi 26 godina. Od 27 poslaničkih mjesta koliko je ova lista osvojila, samo su dva mjesta otišla mladima.

ALBANSKA LISTA – Genci Nimanbegu, Nik Gjelošhaj LISTA SHQIPTARE – Genci Nimanbegu, Nik Gjelošhaj predložili su osamdeset jednog poslanika, a osvojili su jedan mandat koji nije pripao mladoj osobi. Uvid u godišta svih kandidata nijesmo imali, te nemamo detaljnije podatke o broju mladih sa ove liste.

Aleksa Bečić - Miodrag Lekić - “Mir je naša nacija” - Demokrate, Demokratska Crna Gora, DEMOS, Partija penzionera invalida i restitucije, Građanski pokret nova ljevica je koalicija koja je na minulim parlamentarnim izborima na svojoj listi imala petnaest mladih ljudi od kojih su dominantno mlade žene (Žene - 12 , Muškarci - 3) čija prosječna starosna dob iznosi 26 godina. Ova lista je osvojila deset mandata, od kojih je jedan otišao mladoj osobi. Ono što možemo dodati jeste da u starosnoj dobi između 30 i 35 godina na listi postoji mnogo kandidata među kojima je i sami nosilac liste Aleksa Bečić. U ovoj kategoriji u prvi 15 kandidata se pored nosioca liste nalazi još šest kandidata od kojih je (sa nosiocem liste) u parlament ušlo njih troje.

Analiza izbornih lista je pokazala da su mladi manje zastupljeni na izbornim listama nego što bi to u odnosu na broj mladih birača trebalo. Od 81 mandata, svega 5 ili 6% je pripalo mladima koji dolaze iz svega 4 političke koalicije (Bošnjačka stranka, DPS, Za budućnost Crne Gore i Mir je naša nacija). Takođe, činjenica da je svega 5 mladih ljudi izabrano govori o tome da se oni najčešće smještaju u drugu polovinu liste, tj. van tzv. „opsega teorijske izbornosti“. Ako se uzme u obzir to da mladi čine oko 20% biračkog tijela, vidimo koliko je Skupština Crne Gore nereprezentativna kada su mladi u pitanju. Na kraju, posebno zabrinjava činjenica da među 5 mladih ljudi koji su postali poslanici nema nijedne mlade žene. Ovaj pokazatelj govori o tome da uprkos svim naporima rodna neravnopravnost na mjestima odlučivanja opstaje i kad su u pitanju buduće generacije.

Takođe, iz ove analize vidimo da je 15.9% kandidata na izbornim listama bilo mlađe od 30 godina. Ukupno među mladim kandidatima ima 43.59% muškaraca i 56.45% žena. Prosječna starost mladog kandidata je 26 godina.

Partijska komunikacija sa mladima

Druga tema kojom se izvještaj bavi je partijska komunikacija sa mladima. U ovom dijelu nas je interesovalo kako i u kojoj mjeri partije komuniciraju sa mladima tokom kampanje. Da bismo odgovorili na ova pitanja analizirali smo izborne programe, anketirali predstavnike političkih partija i analizirali profile partija na društvenim mrežama Facebook i Instagram.

Komunikacija na društvenim mrežama

Danas su društvene mreže i politika postali nerazdvojni te se značajan dio političke komunikacije odvija na društvenim mrežama. Sposobnost društvenih mreža da prenose informacije u realnom vremenu promijenila je način kako dobijamo iste. Upravo ta sposobnost prenosa informacija, kao i direktne komunikacije sa biračima, je ono što čini društvene mreže važnim za političke partije.

Dio našeg istraživanja je iz tog razloga bio posvećen monitoringu društvenih mreža Facebook i Instagram. Monitoring istih je vršen od dana raspisivanja izbora, tj. 20. juna do izborne tišine, tj. 28. avgusta. Cilj ovog monitoringa je bilo da se utvrdi koliko su partije komunicirale sa mladima i da li su adresirale probleme mladih tokom predizbornog perioda. Pratili smo i analizirali objave koje se tiču mladih ljudi. Kriterijumi za određivanje objave kao one koja je vezana za mlade bili da se u objavi adresiraju pitanja vezana za mlade, da se govori o mladima, i da su glavni akteri mladi.

U periodu koji smo pratili na svim ovim platformama bilo je ukupno 163 objave o mladima, od toga 92 na Facebook-u i 71 na Instagramu. U navedenoj tabeli je raspored tog broja po partijama kao i po društvenim mrežama. Poseban dio tabele posvećen je objavama vezanim za mlade žene. Vidimo da je mladim ženama bilo posvećeno svega 15 objava.

Partija	Facebook-o mladima	O mladim ženama	Instagram-o mladima	O mladim ženama
SD	26	2	21	2
Bošnjačka stranka	5	3	5	3
HGI	7	0	7	0
SDP	2	0	3	0
HRS	3	0	3	0
‘Crno na bijelo’ (Monitoring URA)	14	1	10	1
Albanska koalicija	3	0	1	0
DPS	10	0	5	0
Za budućnost Crne Gore	6	2	7	0
Albanska lista (Monitoring Nik Gjeloshaj)	2	0	1	0
‘Mir je naša nacija’ (Monitoring Demokrate)	14	1	8	0
UKUPNO:	92	9	71	6

Tabela 6: Broj objava posvećenih mladima u izbornom periodu

Kada govorimo o temama koje su bile zastupljene u datim objavama, imamo sljedeću podjela po temama:

Tema	Broj objava
Opšte ²⁴	76
Obrazovanje	28
Odlazak mladih	20
Mladi u politici	9
Mladi preduzetnici	8
Stambena politika	6
Sport	6
Omladinski servis	4
Omladinska politika	2
Zdravlje	2
Žene ²⁵	2

Tabela 7: Teme objava posvećenih mladima na društvenim mrežama

Danas su mladi u Crnoj Gori dominantni korisnici društvenih mreža. Međutim, i pored toga, evidentan je izostanak sadržaja o mladima i za mlade na profilima društvenih mreža političkih partija. Čak i kada te objave dobiju i veću učestalost, nastavljaju da se bave generalnim temama, a ne konkretnim problemima mladih. Kada bi se osvrnuli na ljestvicu participacije mladih, posebno se da primijetiti tokenistički odnos – mladi se samo formalno uključuju privida i „dekoracije“ radi, dok suštinska zainteresovanost i otvaranje prostora za istinsku participaciju mladih izostaje.

Kada je u pitanju partijska komunikacija preko društvenih mreža, koje su dominantni kanal informisanja među mladima možemo zaključiti da su objave namijenjene komunikaciji sa mladima relativno rijetke. Prema nalazima Centra za građansko obrazovanje²⁶, pet izbornih listi

²⁴ Generalne izjave o mladima i njihovom značaju

²⁵ Objave koje se tiču isključivo mladih žena

²⁶ Parlamentarni izbori 2020. u brojkama <http://cgo-cce.org/infografici/parlamentarni-izbori-2020-u-brojkama/#.X5iC70eIPiV>

(Za budućnost Crne Gore, DPS, Mir je naša nacija, Crno na bijelo, SDP) su na društvenoj mreži Facebook ukupno zbirno plasirale preko 1500 objava, a na Instagramu 653 (#IzboriCG).

Uzimajući u obzir da je ukupan broj objava o mladima svih izbornih listi zbirno, na Facebook-u 92 i Instagram-u 71, može se zaključiti da je o mladima i za mlade plasirano nereprezentativno malo objava.

Izborni programi kao način komunikacije sa mladima

Izborni programi su neka vrsta obećanja koja partije čine prema svojim potencijalnim biračima uoči izbora i samim tim su sredstvo izborne komunikacije. U ovom dijelu nas interesuje u kojoj mjeri su izborni programi uoči prethodno održanih izbora pokušale da ostvare komunikaciju sa mladim ljudima. Da bismo to utvrdili analizirali smo izborne programe i pokušali da identifikujemo elemente u kojima se mladi ljudi ili njihovi problemi pojavljuju kao teme u njima.

Politike koje su partije ponudile kroz svoje izborne programe su se uglavnom ticale ekonomskih mjera za prevazilaženje finansijske i ekonomske situacije uzrokovane pandemijom COVID-19. Pored ove teme, partije su uglavnom stavljale naglasak na borbu protiv korupcije i organizovanog kriminala, kao na nuđenje planova kako što prije steći članstvo u Evropskoj Uniji. Na kraju, u posebnom fokusu partija bila su identitetska pitanja. U tom smislu generalna ocjena bi bila da je veoma malo prostora posvećeno konkretno mladima i njihovim problemima.

U ovom dijelu će se analizirati svaki izborni program partija i koalicija pojedinačno kako bi se stekao što bolji uvid u programska opredjeljenja partija odnosno koalicija u odnosu na to koliki značaj pridaju mladima te šta namjeravaju uraditi kako bi se njihov položaj poboljšao.

Lista	Posebno poglavlje/ segment programa koji se direktno bavi mladima?	Naziv	Teme	Poglavlja/ segmenti programa koji se indirektno bave mladima?	Teme
SD	Da	Omladinska politika po mjeri svih	1.Zapošljavanje mladih; 2.Podrška mladima' 3.Socijalno preduzetništvo; 4.Unapređenje vještina; 5.Karijerno savjetovanje; 6.Mladi kreiraju omladinsku politiku; 7.Programi mobilnosti; 8.Omladinski centri; 9.Autonomno djelovanje mladih u procesu odlučivanja; 10.Prava mladih; 11.Suzbijanje odlaska mladih; 12.Državni stanovi za mlade; 13.Sport	1.Ravnomjeran regionalni razvoj; 2.Transformacija programa stručnog osposobljavanja; 3.Razvoj poljoprivrede; 4.Besplatno obrazovanje za sve; 5.Kultura	1.Programi stimulacije visokoškolaca za zapošljavanje;2. Program kreditiranja za dugoročno zapošljavanje visokoškolaca;3.Grantovi za mlade farmere;4. Ulaganja u UCG, kvalitet obrazovanja, besplatno školovanje, učenje jezika, krediti i stipendije, studentske razmjene;5.Saradnja sa mladima u oblasti kulture
Bošnjačka stranka (opšti program stranke uspostavljen 2015. godine)	Da	Djeca i omladina	1.Stipendije za učenike i studente; 2.Sport	1.Kultura i sport; 2.Prosvjeta i školstvo	1.Sport; 2.Reforma obrazovanja
SDP (Programska deklaracija iz 2019. godine)	Ne	/	/	1.Obrazovanje, zdravlje i socijalna politika	1.Otvoren obrazovni sistem, reforma obrazovanja
HRS	Da	Mladež (Mladi)	1.Preduzetništvo i stipendiranje; 2.Zaposlenje	1.Sport;2.Socijalni program	1.Sport;2.Potpora mladima

Crno na bijelo (opšti program GP URA iz 2016. godine)	Ne	/	/	1.Novi model ekonomskog razvoja; 2.Na-predak sela; 3.Moderan politički sistem; 4.Obrazovano i posvećeno društvo; 5.Za društvo znanja; 6.Zdravstvo; 7.Kultura; 8.Sport	1.Preduzetništvo mladih; 2.Ulaganja u seosku infrastrukturu, čime se stvaraju uslovi da mladi ostaju na selu; 3.Kvota za mlade-Na svakoj izbornoj listi mora biti najmanje jedna trećina;4.Mjere za stabilizaciju i reformu visokog obrazovanja; 5.Mladi istraživači, zaustavljanje emigracije; 6.Mentoring mladim ljekarima; 7.Pomoć mladim stvaraocima, projekti podrške; 8.Sport
DPS	Da	Država u kojoj mladi otvaraju nove horizonte	1.Program za mlade; 2.Podsticanje inovacija; 3.Otvoreno upravljanje; 4.Podrška životnom putu	1.Nove perspektive sjevera; 2.Obrazovanje i nauka; 3.Sport	1.Podrška mladim ljudima u poljoprivredi 2.Inovacije, nastavak reforme obrazovanja, nova ulaganja, fond za inovacije 3.Podrška sportistima, jačanje sportskih saveza
Za budućnost CG (program koalicije)	Ne	/	/	1.Ekonomija	1.Opšte pominjanje
Mir je naša nacija (program koalicije)	Da	I mladi su naša nacija	1.Poreske olakšice i subvencije; 2.Nova radna mjesta	1.I Univerzitet je naša nacija	1.Autonomija Univerziteta, akademski integritet

Tabela 8: Pregled sadržaja o mladima u partijskim programima

Socijaldemokrate (SD): Ova partija je u svom programu imala posebno poglavlje posvećeno. Naziv datog poglavlja je „Omladinska politika po mjeri svih“. Teme koje su tretirane u ovom poglavlju su:

zapošljavanje mladih, podrška mladima, socijalno preduzetništvo, unapređenje vještina mladih i karijerno savjetovanje. Govorilo se dosta o programima mobilnosti, omladinskim centrima i njihovom radu i transformaciji. Napomuto je da je nužno da mladi kreiraju omladinsku politiku i da imaju autonomiju u procesu odlučivanja. U ovom poglavlju se, takođe, tretiraju prava mladih, suzbijanje odlaska mladih iz zemlje

kao i sport. Interesantna tema koja se nalazi u ovom poglavlju jeste i koncept državnih stanova za mlade kako bi se olakšao njihov proces osamostaljivanja. Takođe, u izbornom programu Socijaldemokrata nalaze se i poglavlja koja indirektno pominju mlade. Teme koje se tretiraju su: Programi stimulacije visokoškolaca za zapošljavanje, program kreditiranja za dugoročno zapošljavanje visokoškolaca, grantovi za mlade farmere. Takođe, kada govorimo o obrazovanju, promiču se teme kao što su ulaganja u Univerzitet Crne Gore, povećanje kvaliteta obrazovanja, besplatno školovanje, učenje jezika, studentske razmjene kao i krediti i stipendije. Za kraj, veliki se značaj pridaje saradnji institucija sa mladima u oblasti kulture.

Bošnjačka stranka (BS): Izborni program ove partije nije bio dostupan kao poseban dokument. Zbog toga smo analizirali opšti program uspostavljen 2015. godine. Program ove partije se direktno bavi mladima u segmentu o djeci i mladima. Kao važan segment, ističe se državno stipendiranje nadarenih učenika i studenata. Takođe, navodi se značaj sportskih društava i udruženja, koja, kako navode, moraju biti subvencionisana iz državnih i opštinskih fondova. Ističu kako će se zalagati da se nadarenim mladim ljudima, kroz državno stipendiranje, omogući školovanje na prestižnim obrazovnim ustanovama u inostranstvu, a da stečena znanja koriste u Crnoj Gori, i da u istoj dobijaju zaposlenje, te da se zaustavi njihovo dosadašnje iseljavanje. U segmentu o kulturi i sportu, Bošnjačka stranka ističe ponovo značaj rada sportskih klubova, kao i udruženja koja okupljaju mlade. Navode kako je potrebno više ulaganja u sport, kao i rad na tome da sport bude inkluzivniji. Ističu kako planiraju rad sa mladima, organizovanje susreta, radionica, tribina, predavanja koja podstiču njegovanje zdravog života, druženja i sportska takmičenja. U segmentu

o prosvjeti i školstvu navodi se potreba za reformom obrazovnog sistema na svim nivoima.

Socijaldemokratska partija Crne Gore (SDP): Umjesto izbornog programa ova partija je kreirala tzv. letak za izbore. U njemu nije bilo nikakvog pominjanja mladih ljudi. Takođe, analizirali smo programsku deklaraciju partije iz 2019. godine. U datoj deklaraciji nema posebnog segmenta koji se tiče mladih, ali u segmentu pod nazivom Obrazovanje, zdravstvo i socijalna politika govori se o nužnosti reforme obrazovnog sistema i potrebe da isti bude otvoreniji.

Hrvatska reformska stranka (HRS): Izborni program ove partije ima poseban segment pod nazivom Mladež, koji se bavi mladim ljudima i ciljevima ove partije koji su usmjereni ka mladima. U datom poglavlju napominje se kako se uspješnost i ekonomska snaga društva ogleda i kroz položaj mladih, te njihovim poslovnim i životnim perspektivama. Mogućnost zaposlenja i stvaranje kvalitetnog poslovnog ambijenta navedeni su kao preduslovi za ostanak mladih u državi. Veliki se značaj pridaje preduzetništvu, što kroz ovo poglavlje, te u sklopu poglavlja osam koje se bavi ekonomijom. Navodi se značaj programa edukacije srednjeg stručnog obrazovanja kroz koje je potrebno osposobiti mlade za poduzetništvo. U poglavlju za mlade, navodi se kao cilj dodatno podsticanje i pružanje potpore programima stipendiranja najtalentovanijih (naučnika, umjetnika, sportista...) kako bi se dodatno edukovali, te svoja znanja i sposobnosti primjenili za rad u svojoj državi. U sklopu posljednjeg poglavlja, poglavlje 25 o socijalnom programu, mladi se pominju kroz programe potpore za mlade. Poglavlja sa temama koje se tiču mladih su i poglavlja 13 i 18 koja se tiču obrazovanja i sporta.

Koalicija okupljena oko Ujedinjene reformske akcije (URA): Ni ova partija nije imala poseban javno dostupan izborni program pa je zbog toga opšti program Građanskog pokreta URA iz 2016. godine. U datom programu ne postoji poseban segment o mladima, ali postoji veliki broj poglavlja koja se indirektno bave mladima. Pomenuta poglavlja su: Novi modeli ekonomskog razvoja, Napredak sela, Moderan politički sistem, Obrazovano i posvećeno društvo, Za društvo znanja, Zdravstvo, Kultura i konačno, Sport. Teme koje je URA tretirala u ovim poglavljima, a koje se tiču mladih, su: Preduzetništvo mladih, ulaganja u seosku infrastrukturu čime bi se ostvarili uslovi da mladi ostaju na selu, Kvote za mlade, mjere za stabilizaciju i reformu visokog obrazovanja, mladi istraživači, zaustavljanje emigracije, mentoring mladim lekarima, pomoć mladim stvaraocima projektima podrške, kao i ulaganje u sport.

Demokratska partija socijalista (DPS): U izbornom programu Demokratske partije socijalista postoji posebno poglavlje koje se bavi mladima pod nazivom "Država u kojoj mladi otvaraju nove horizonte". Teme koje se tretiraju u ovom poglavlju su kreiranje programa za mlade, podsticanje inovacija, otvoreno upravljanje i podrška životnom putu. Takođe, u programu postoje i poglavlja koja se indirektno bave mladima, i to poglavlja: Nove perspektive sjevera, Obrazovanje i nauka, kao i Sport. U njima se govori o pružanju podrške mladima u poljoprivredi, inovacijama, nastavku reforme obrazovanja, novim ulaganjima, kao i fondu za inovacije. Takođe, govori se dosta o podršci sportistima i jačanju sportskih saveza.

Koalicija okupljena oko Demokratskog fronta (DF): Izborni program ove koalicije ne pominje eksplicitno mlade u svom izbornom programu već im posvećuje pažnju kroz 10 tačaka ekonomskog preporoda koji je ovaj

savez predložio. Pored mjera koje se tiču regulisanja fiskalnog deficita i načina zaduživanja konkretne ekonomske politike koje mogu da se dovedu u vezu sa mladima su izrada i sprovođenje strategije privlačenja stranih direktnih investicija u sektoru industrijske proizvodnje, kreiranje program razvoja poljoprivrede te kreiranje i sprovođenje programa razvoja prerađivačke industrije. Nešto konkretnije od ovoga u odnosu na mlade ovaj politički savez nije ponudio.

Koalicija okupljena oko Demokratske Crne Gore (DCG): Izborni program ove koalicije daje širu sliku društvenih problema kroz pedeset tačaka za koji ponudili po jedno rešenje. U datom programu postoji posebna tačka koja se bavi mladima pod nazivom "I mladi su naša nacija", u kojem se govori o poreskim olakšicama za mlade koji žele da se bave preduzetništvom te stvaranje subvencija za zapošljavanje mladih. Takođe, u poglavlju pod nazivom "I Univerzitet je naša nacija", govori se autonomiji Univerziteta i akademskom integritetu. Na kraju, glavne determinante ovog izbornog programa koje se mogu povezati sa mladima su rad na društvenoj koheziji, pomirenju te inkluziji, borba protiv organizovanog kriminala i korupcije, poštovanje ljudskih prava, povećanje minimalne cijene rada, smanjivanje uvoza, povećanje investicija u proizvodnji.

Albanska koalicija "Jednoglasno" (Demokratska partija, Demokratska unija Albanaca, Demokratski savez u Crnoj Gori), Hrvatska građanska inicijativa (HGI) i Albanska lista nemaju javno dostupne izborne ili opšte partijske programe koje bismo mogli analizirati.

Većina partija je posvetila posebne segmente programa mladima. Ipak, bilo je i onih koji nijesu ni pomenuli mlade kao posebnu grupu društva. U programima se mogu uočiti entuzijazam i plemeniti ciljevi, ali često

nedostaju konkretne ideje kako ove planove sprovesti u djelo. Posebna se pažnja posvećuje obrazovanju mladih ljudi, a nerijetko se pominju i biznis subvencije za mlade. Od ostalih ideja, najčešće se pominju stipendije i poreske olakšice.

Stavovi partija prema mladima

Pored analize partijskih progama, pokušali smo da dobijemo više informacija o tome kako partije razmišljaju o mladim ljudima kroz anketu u kojoj smo postavili pitanja o tome koliko mladih su članovi partije, na koji način pristupaju mladima kako bi podmladili partiju, da li vode posebnu vezanu za svoj pomladak. Takođe, interesovalo nas je da li imaju mlade odbornike u opštinskim skupštinama te koliko je među njima mladih žena. Interesovao nas je i komentar toga da u je na kraju prethodnog saziva Skupštine u njoj bilo samo dvoje mladih ljudi, kao i komentar na to da šta misle o kvotama za mlade i za žene. U odnosu na izbornu kampanju pitali smo kako i na koji način pristupaju mladima koji prvi put imaju pravo glasa. Takođe, pitali smo koji su to glavni problemi po mišljenju partija a koji se tiču mladih koje treba više promovisati i raditi na njihovom rešavanju, te šta je njihova partija zagovarala u oblasti omladinskih u prethodne dvije godine na državnom i lokalnom novou. Na kraju, pitali smo o uticaju korona virusa na mlade, o planu za sprečavanje odlaska mladih iz Crne Gore, o Zakonu o istopolnim zajednicama i o povećanom stepenu samoubistava mladih u Crnoj Gori.

Upitnik je upućen svim partijama i koalicijama koje su učestvovala na izborima, međutim iako je u dopisu naglašeno da se organizacija mladih interesuje za to na koji način partije posmatraju određene probleme koji se tiču mladih ljudi, većina partija i koalicija nije odgovorila na upitnik.

Ovo, između ostalog potvrđuje već pomenuti formalni i tokenistički odnos koji političke partije često imaju prema mladim ljudima. Formalno su zainteresovani za to šta mladi misle, ali ne i suštinski. Na upitnik nisu Socijaldemokrate, Hrvatska građanska inicijativa, Demokratska partija socijalista, koalicije “Za budućnost Crne Gore”, “Mir je naša nacija”, Albanska lista i Albanska koalicija.

Sumirani odgovori su predstavljeni u tabelama koji slijede.

Partija	Koji je broj mladih koji su evidentirani kao članovi Vaše partije, i koji broj su mlade žene?	Da li vodite posebnu evidenciju mladih u vašoj partiji, i u kom obliku?	Da li u nekoj opštini imate mlade odbornike i ako da koliko, i koji broj su žene?	Na koji način podmlađujete svoju partiju?	Trenutno se u Skupštini Crne Gore, po kriterijumima Zakona o mladima, svega dva poslanika mogu svrstati u kategoriju mladih. Kako Vaša partija objašnjava ovako nizak broj mladih poslanika/ca? Šta partije mogu da urade da bi se to promijenilo?	Na osnovu Člana 39a Stav 2 Zakona o izboru odbornika i poslanika, na izbornoj listi među svaka četiri kandidata prema redoslijedu na listi mora biti najmanje po jedan kandidat pripadnik manje zastupljenog pola. Koji je stav Vaše partije o ovoj kvoti?
SD	/	/	/	/	/	/
Bošnjačka stranka	Nije dat konkretan odgovor	Nema odgovora	Nema odgovora	Partija ističe da im je izborni program dosta fokusiran na mlade, te nastoje da tako privuku nove kadrove	Ističu da se broj mladih u Skupštini mora povećati, ali ne daju konkretne razloge problema	Smatraju da je kvota potrebna, i ističu da su jedina partija na čijoj listi je svaki treći kandidat žena
HGI	/	/	/	/	/	/
SDP	138 mladih; 69 žena	Ističu da vode posebnu evidenciju kroz forum mladih	Nema mladih odbornika	Ističu da se partija podmlađuje preko Foruma mladih, te sa mladim ljudima najčešće stupaju u kontakt organizujući neke akcije političke, kulturne ili humanitarne prirode.	Izražavaju žaljenje zbog tako niskog broja i navode da je razlog to što partije daju prvenstvo iskustvu a ne mladosti	Smatraju da je i bez kvota potrebno dati šansu što većem broju žena da postanu poslanice ili odbornice

HRS	Nije dat konkretan odgovor	Navode da su nova partija te još uvijek nemaju evidenciju	Navode da su nova partija te još uvijek nemaju formirana sva stranačka tijela	Navode da su nova partija, ali da vide mlade kao bitan dio svoga rada	Navode da ulazak u parlament samo da bi ispunili kvotu nije rješenje, ali da partije treba da pruže podršku mladima da steknu iskustvo i da im daju šansu da izraze svoje mišljenje	Smatraju da se broj žena mora povećati i njihova prisutnost na mjestima gdje se donose odluke je neophodna. Ističu da tek kada muškarci i žene budu zastupljeni u jednakoj mjeri na mjestima kao što je poslaničko možemo govoriti o stvarnoj ravnopravnosti polova.
Crno na bijelo (GP URA)	Nemaju konkretan broj	Ne postoji posebna evidencija svih mladih u GP URA. Postoji baza aktivnih mladih članova i ona trenutno broji 62 člana.	U opštini Podgorica je troje mladih odbornika, a u opštini Cetinje jedna mlada osoba	Kroz Forum mladih koji okuplja mlade ljude, radi na njihovom razvoju i unapređivanju statusa mladih u društvu.	Navode da bi partije bi mogle da u internim dokumentima daju više prostora za napredovanje mladih ljudi. Takođe, vjeruju da bi princip postavljanja kvota bio od velikog značaja za rješavanje ovog problema.	Podržavaju kvote i ističu da je njihova partija pozitivan primjer jednakosti polova
Albanska koalicija	/	/	/	/	/	/
DPS	/	/	/	/	/	/
Za budućnost CG (SNP) budućnost CG (SNP)	Nema odgovora	Nema odgovora	U opštinama Podgorica, Žabljak i Šavnik imaju po jednog odbornika. U opštini Budva dva mlada odbornika, dok u opštini Andrijevica tri.	Navode da postoji više mehanizama, jedan od tih jesu preporuke i politički angažmani pojedinaca koji žele da se priključe SNP-u, drugi jeste javno djelovanje SNP-a koje prepoznaju mladi ljudi, i na kraju isticanje mladih ljudi u predstavničkim organima partije, lokalnih vlasti i u budućnosti državne vlasti.	Kao razloge navode nezainteresovanost mladih ljudi za bavljenje politikom, a kao drugi razlog navode nemoć mladih ljudi da naprađuju zbog krutosti stranačkih organa.	Podržavaju kvote
Albanska lista	/	/	/	/	/	/
Mir je naša nacija	/	/	/	/	/	/

Tabela 9: Prikaz odgovora partija (1)

Sve političke partije sem jedne su odbile da odgovore na pitanje koliko imaju mladih članova, i koliko su od tog broja žene. Sa jedne strane, može da se radi o tome da je u pitanju „poslovna“ tajna, ali je isto tako vrlo moguće da partije uopšte ne vode ovu vrstu evidencije. Nekoliko partija je to i otvoreno priznalo.

Slično se desilo i sa pitanjem o tome da li partija ima mlade odbornike i koliko ih je ženskog pola. Većina nije ni odgovorila na ovo pitanje što upućuje na to da nemaju tu informaciju.

Kad je u pitanju tzv. podmađivanje kadrova partije se uglavnom oslanjaju na svoje forume mladih. Nijedna partija nije navela neki inovativan pristup ili korišćenje savremenih tehnologija. Takođe, iako sve one koje su odgovorile na upitnik smatraju da je mladih premalo, vrlo malo njih nudi konkretna rješenja. Takođe, sve partije koje su odgovorile na upitnik podržavaju ženske kvote za ulazak u parlamente.

Partija	Šta mislite o uvođenju kvota za mlade na izbornim listama?	Na koji način Vaša partija komunicira sa mladima koji prvi put glasaju? Da li vodite posebnu kampanju za mlade koji prvi put glasaju?	Po mišljenju Vaše partije, koje su dvije glavne teme koje se tiču mladih u Crnoj Gori, i zašto?	Koje predloge vezane za mlade je Vaša partija iznosila na lokalnom ili državnom nivou tokom prethodne dvije godine?	Kako ocjenjujete rad univerziteta u Crnoj Gori tokom pandemije korona virusa?
SD	/	/	/	/	/
Bošnjačka stranka	Smatraju da treba otvoriti diskusiju o ovom temi ali ne nude konkretnu akciju u tom pravcu	Nema odgovora	Obrazovanje i iseljavanje mladih	Nema odgovora	Smatraju da je UCG adekvatno odgovorio izazovima koje je sa sobom donijela pandemija
HGI	/	/	/	/	/
SDP	Smatraju da ako partije same ne promijene pristup ka ovom pitanju da bi trebalo unijeti kvote	Ne obraćaju se posebno mladima s obzirom da je politika ove partije da se svima jednako obraćaju bez obzira na starosnu dob	Nezaposlenost i neusklađenost sistema obrazovanja sa tržištem rada	Kao rezultat ističu da je SDP na predlog svog Foruma mladih izborio povećanje minimalne zarade sa 196 na 220 eura što smatraju važnim i za mlade	Ocjenjuju ga djelimično efikasnim

HRS	Izražavaju načelnu podršku međutim smatraju da kvote ne bi trebale da postoje radi kvote već da ih popunjavaju dovoljno, po njihovom mišljenju spremni ljudi da preuzmu odgovornost	Najčešće su komunicirali neposredno a svoju komunikaciju su formalizovali preko izbornog programa	Po njihovom mišljenju to su: nedostatak prilika i nezaposlenost	U kratkom periodu, koliko partija postoji, zalagali su se za stvaranje savjeta mladih na lokalnom i nacionalnom nivou. Takođe su se zalagali i za davanje veće medijske pažnje mladima.	Uvažavaju situaciju sa pandemijom međutim smatraju da je UCG mogao bolje da odgovori na novonastale izazove
Crno na bijelo (GP URA)	Pitanje kvota pozitivno ocjenjuju međutim smatraju da bi postojeći političari trebali više pažnje da posvete omladinskim politikama	U odgovoru su istakli da su u kampanju kroz video materijal pokušali da se posvete mladima a posebno onima koji prvi put glasaju	Obrazovanje i nezaposlenost mladih	Politike koje je ova partija u prethodnom periodu predložila su: 1. Država treba da uvede nultu stopu PDV a na proizvode za bebe. 2. Osnovati stambeni fond za mlade bračne parove. 3. Dječiji dodatak od neplaćenih poreskih dugovanja. 4. URA Budva je dala predlog plan i nacrt i uspjela u konstrukciji dnevnog boravka. 5. Država da stvori alimenatacioni fond. 6. Uvođenje besplatnog javnog prevoza. 7. Uvođenje besplatnih udžbenika.	Rad UCG-a ocjenjuju nezadovoljavajućim
Albanska koalicija	/	/	/	/	/
DPS	/	/	/	/	/
Za budućnost CG (SNP)	Smatraju da bi ovaj predlog trebao ući u skupštinsku proceduru za šta će se i zalagati.	Komunikaciju su neposredno razvijali sa svim biračima pa i sa mladima	Nezaposlenost i iseljavanje	U prethodnom periodu su se zalagali da kvota od 30% mladih na izbornim listama, stipedije za studnete, osnivanje stambenih fondova za mlade bračne parove.	Rad i aktivnosti UCG-a ocjenjuju kao izrazito loše i nedorastle zadatku.
Albanska lista	/	/	/	/	/
Mir je naša nacija	/	/	/	/	/

Tabela 10: Prikaz odgovora partija (2)

Na pitanje o eventualnom uvođenju kvota za mlade, dobiveni su raznoliki odgovori. Većina partija ili koalicija smatra da treba učiniti nešto kako bi se broj mladih povećao, ali ne iskazuju zainteresovanost ili oduševljenje kvotama.

Takođe, većina partija nije vodila posebnu edukativnu kampanju za mlade koji prvi put glasaju. Neke partije tvrde da su njihove kampanje bile takve da su obuhvatile i mlade koji prvi put glasaju.

Kao najvažnije probleme mladih partije identifikuju: nezaposlenost, iseljavanje i obrazovanje. Na pitanje što treba učiniti, tj. koje prijedloge je konkretna partija iznosila kada su u pitanju mladi ljudi veliki broj partija nije odgovorio, a oni koji jesu pominju poboljšanje stambenih uslova, stipendije, olakšice za mlade i sl.

Konačno, partije dominantno ocjenjuju rad UCG-a tokom pandemije kao nezadovoljavajući, uz nedovoljan stepen kvaliteta i spremnosti za situaciju poput pandemije, odnosno distant learning sistem.

Partija	Kako Vaša partija vidi uticaj korona virusa na mlade ljude u Crnoj Gori?	Koji je stav Vaše partije o politici davanja povoljnih stambenih kredita najboljim studentima/tkinjama, uspješnim mladim preduzetnicima/cama i mladim bračnim parovima?	Koji je stav Vaše partije o Zakonu o životnom partnerstvu lica istog pola?	Kako Vaša partija gleda na sve veći odlazak mladih iz Crne Gore, i kako radite na rješavanju tog problema?	Prema podacima iz 2018. godine, Crna Gora ima zabrinjavajuće visoku stopu samoubistava, posebno među mladim ljudima. Kakav je odgovor Vaše partije na ovaj problem?
SD	/	/	/	/	/
Bošnjačka stranka	Nema odgovora	Izražavaju podršku ovakvim politikama koje imaju za cilj rešavanje jednog od najbitnijih egzistencijalnih pitanja.	Navode da je njihov temeljni cilj zaštita tradicionalne porodice.	Nema odgovora	Nema odgovora
HGI	/	/	/	/	/
SDP	Smatraju da je pandemija na mlade najviše negativno uticala profesionalno ali posebno ističu da je na njih uticala posebno negativno psihološki.	Podržavaju ideju.	Navode da su se uvijek zalagali za jedinstvo među ljudima bez obzira na naciju, vjeru, seksualno i bilo koje drugo opredjeljenje.	Navode da su oni partija koja je zajedno sa ljevicarskim partijama u regionu kreirala programski dokument „Zajedno bolji region“ koji za cilj ima da ukaže na probleme mladih ljudi	Smatraju da treba uvesti besplatno psihološko savjetovanje na način što bi se u svakom gradu otvorilo savjetovanište gdje bi mladi ljudi mogli uvijek da se obrate sa svojim problemima

HRS	Smatraju da je pandemija u mnogome uticala na mentalno zdravlje mladih	Podržavaju ideju	Ističu da zakon o životnom partnerstvu lica istog pola je zakon koji daje svim ljudima jednaka prava na izbor i to je ono što trebamo da poštujemo i radimo na tome da Crna Gora postane bolja država za sve njene građane.	Ističu da se ovaj problem može riješiti jedino ako se mladima da mogućnost da budu aktivni u procesu donošenja odluka i podrže njihove ideje. Također, smatraju vrlo bitnim da država podrži preduzetništvo na svim nivoima i omogući mladima da zaraduju od svojih ideja, a ne samoda se oslanjaju na zaposlenja u institucijama sistema.	Ističu da o ovoj temi trebaju da diskutuju stručna lica, ali navode da mladi ljudi, kao jedna kategorija za jedno društvo, moraju biti zaštićeni od strane države odnosno mora se voditi računa o njihovom mentalnom zdravlju.
Crno na bijelo (GP URA)	Ocjenjuju da je pandemija na mlade uticala sociološki i psihološki	Smatraju da je ovo dobra ideja i dodaju da bi rok otplate trebao da bude između 20 i 30 godina.	Ističu da se zalažu za poštovanje ljudskih prava i da podržavaju ovaj zakon	Objašnjavaju da su mladi ljudi okruženi korupcijom i nepotizmom, te mladi smatraju da zaposlenje i napredovanje zavise od političkih veza i moći i da znanje koje posjeduju nije na prvom mjestu. Navode da se ovo može riješiti kroz uspostavljanje pravne države, reformu ekonomskog, obrazovnog i zdravstvenog sistema, kao i kroz održivi razvoj.	Društveno-ekonomski položaj mladih ljudi po svim kriterijumima ovu grupu čini izuzetno ranjivom.
Albanska koalicija	/	/	/	/	/
DPS	/	/	/	/	/
Za budućnost CG (SNP)	Iz ove grupacije smatraju da se pandemija najviše odrazila na porast nezaposlenosti među mladima.	Smatraju da bi trebali da je dobijaju najbolji studenti i naučnici a ne, kako su zaključili, partijski funkcioneri.	Ističu da se u Crnoj Gori moraju poštovati prava svih njenih građana, i SNP će se zalagati za njegu ljudskih i manjinskih prava.	Smatraju da je ovaj problem od presudne važnosti za dalji opstanak Crne Gore	Obećavaju da će raditi na smanjivanju ove stope kroz već poznate mehanizme

Albanska lista	/	/	/	/	/
Mir je naša nacija		/	/	/	/

Tabela 11: Prikaz odgovora partija (3)

Partije smatraju da je COVID-19 pandemija najviše uticala na profesionalno napredovanje mladih ljudi. Podržavaju programe podrške mladim preduzetnicima i preduzetnicama. Kada je u pitanju Zakon o istopolnim zajednicama, odgovori partija zavise od njihovog ideološkog opredijeljenja, dok saglasnost postoji oko toga da su odlazak mladih i povećana stopa samoubistava važan problem. Detaljnije odgovore po partijama navodimo u nastavku teksta:

Bošnjačka stranka (BS) navodi u više navrata tendencije i bitnost da mladi ljudi budu dio procesa odlučivanja. Ističu da su protekli period u mnogome posvetili podmlađivanju partije i njihovoj većoj zastupljenosti na mjestima odlučivanja. Takođe, naglašavaju da je njihov program umnogome posvećen mladim ljudima, a to potkrepljuju činjenicom da je veliki broj mladih na izbornoj listi. Nijesmo dobili odgovor na pitanje da li se vodi posebna evidencija koliko je mladih član partije i da li je neko od njih dobio mogućnost da bude odbornik u opštinskim parlamentima. Ipak, rečeno nam je da se mladi povezuju i djeluju u sklopu Foruma mladih i da tu priliku imaju mladi iz 11 opština u Crnoj Gori. Na problem male zastupljenosti mladih u poslaničkim klupama gledaju optimistično i navode da su nove tendencije takve da će sve više mladih biti u poslaničkim klupama, a ističu da će i oni dati svoj doprinos jednim mladim poslanikom. Stav partije po pitanju kvota kako za mlade tako i za žene pozitivan je. Sa izuzetnim entuzijazmom navode da je na njihovoj listi čak svaka treća osoba žena. Kao najveći problem mladih navode

problem iseljavanja. Ističu da se ovom problemu treba posvetiti posebna pažnja ali oni sami nam nisu dali konkretan predlog. Ideje poput povoljnih stambenih kredita za mlade podržavaju dijalogom.

Ističu da im je tradicija jako bitna pa se iza nje i krije njihov stav kada je zakon o istopolnom partnerstvu u pitanju. Na pitanja o mentalnom zdravlju na žalost nismo uspjeli da dobijemo odgovor kao ni na pitanje da li su mladi partije imali priliku da čuju da se o nekom njihovom predlogu čuje na nekom većem nivou.

Socijaldemokratska partija Crne Gore (SDP) u trenutku anketiranja u svom registru ima 138 mladih članova od čega je njih 69 ženskog pola. Mladi se udružuju i komuniciraju u sklopu Foruma mladih. Oni navode da im je stanje sa Coronom posebno otežalo komunikaciju sa mladima. Ipak, mladi SPD-a trenutno nisu odbornici u crnogorskim opštinama. Ono što ističu kao pohvalno jeste činjenica da su upravo članovi Foruma mladih izdejsvovali povećanje minimalne zarade.

Smatraju da mali broj mladih poslanika u našem parlamentu leži u davanju prednosti iskustvu koji mladi teško da mogu da posjeduju. Oni predlažu osnaživanje podmladka, njihovim imenovanjem u odborima i višim kotiranjem na izbornim listama. Smatraju da bi, ako bi se trend nedovoljne zastupljenosti mladih u parlamentu nastavio, trebalo uvesti kvote za mlade ljude. Ističu da ne posjeduju posebnu strategiju za mlade koji po prvi put glasaju i smatraju da ih posmatraju kao i sve građane Crne Gore.

Kada su u pitanju kvote za žene na izbornim listama, podržavaju ih i vjeruju da su oni primjer kada je položaj žena u partiji u pitanju. Posebno su ponosni na činjenicu da je predsjednica njihove partije žena i prva kandidatkinja za predsjednicu Crne Gore.

Glavni problem mladih iz ugla SDP-a jeste nezaposlenost i neusklađenost obrazovanja sa tržištem rada. Smatraju stimulativnom ideju da se mladima obezbijede stambeni krediti. Što se zakona o istopolnom partnerstvu tiče, iskazali su podršku, kako glasanjem tako i po njihovim riječima zalaganjem za sve građane bez obzira na vjeru, naciju ili seksualno opredijeljenje. Kada je u pitanju odlazak mladih, smatraju da je odliv mozgova jedan od najvećih problema sa kojima se suočava Crna Gora. Kada je ovaj problem u pitanju, naveli su da su u saradnji sa kolegama iz regiona kreirali dokument koji ima za cilj da adresira probleme i njihova rješenja. Kada govore o značaju mentalnog zdravlja, zastupaju mišljenje da bi bilo poželjno imati besplatna savjetovališta u kojima mladi mogu potražiti pomoć.

Hrvatska reformska stranka (HRS) je nova partija koja ove godine prvi put učestvuje na parlamentarnim izborima i s obzirom na to tek sada rade na formiranju stranački tijela, kako na lokalnom tako i na državnom nivou. Navode kao jedan od ciljeva postavljanje mladih ljudi na pozicije u okviru spomenutih tijela.

Iz HRS-a vide pozitivan iskorak kada je u pitanju uključenost mladih u Parlament Crne Gore, ali neophodno je da više mladih dobije tu priliku. Sa druge strane, kao uslov za ovakvu funkciju navode iskustvo pojedinaca i referentan rad. Samo ispunjenje kvote ne bi bilo rješenje po njima, već je potrebno da ti mladi budu edukovani i da donose promišljene i ispravne odluke, a ne samo da „dizati ruku na nešto što (im) se kaže“. Vjeruju da partije mogu pomoći mladima tako što će ih uključiti u važne aktivnosti partije, dati im priliku da uče i iznose svoje mišljenje.

Iz HRS-a navode kako se njihovoj izbornoj listi nalazi skoro 70% žena, ali i da muškarci i žene moraju biti zastupljeni u jednakoj mjeri na mjestima kao što je poslaničko i da se samo tada može govoriti o stvarnoj ravnopravnosti polova u politici.

Kada je u pitanju uvođenje kvota za mlade na izbornim listama, vjeruju da je to dobra ideja. Još bolje bi bilo kada bi sve partije uvidjele važnost prisutnosti mladih na ovakvim mjestima ali, kako kažu, važno je da budu spremni da aktivno učestvuju, uče i rade na sebi kako bi se postigao pravi cilj, a ne samo ispunjenje kvote.

Iz partije navode kako se u svom programu bave mladim ljudima, te da su se i njihovi stariji članovi su se obraćali ovoj grupi. Ističu i Inicijativu njihove predsjednice Marije Vučinovič, aktuelne ministarke u Vladi Crne Gore, za formiranje jedinice za demografiju i populacionu politiku čijim su setom mjera obuhvaćeni mladi. Navode i da su prilikom izrade samog političkog programa razgovarali sa velikim brojem mladih ljudi, kako bi „iz prve ruke“ saznali šta je to što ih interesuje.

Kao najvažnije probleme ove grupe ističu nezaposlenost i nedostatak prilika. U odgovorima navode da zagovaraju formiranje Savjeta mladih na lokalnom i državnom nivou, jačanje organizacija mladih i davanje većeg medijskog prostora mladima kako bi se njihove potrebe našle na dnevnom redu i kako bi oni koji učestvuju u procesu donošenja odluka imali uvid u njihove potrebe.

Odlazak mladih iz Crne Gore tumače kao problem na koji bi vlasti trebalo da utiču stvaranjem mogućnosti za mlade, ali ističu i da je na mladima da svoje znanje i energiju usmjere ka svojoj državi, time dajući doprinos njenom boljitku. Navode i da je važno da država podrži preduzetništvo

na svim nivoima i omogućiti mladima da zarađuju od svojih ideja, a ne samo da se oslanjaju na zaposlenja u institucijama sistema.

Kada je u pitanju uticaj korona virusa primijećuju strah, stres, pa i anksioznost i depresiju kod mladih ljudi. Što se rada Univerziteta Crne Gore u toku pandemije tiče ocjenjuju da je bio na zadovoljavajućem nivou, a očekuju da će biti na većem, sada kada smo bolje upoznati sa situacijom.

Kada je u pitanju zabrinjavajuća stopa samoubistava, iz HRS vjeruju da mladi moraju biti zaštićeni od strane države, odnosno da se mora voditi računa o njihovom mentalnom zdravlju

Iz partije su spremni da podrže sve što bi olakšalo život mladima i što bi ih motivisalo na rad i stvaranje, a to uključuje i davanje povoljnih stambenih kredita, stipendije...

HRS se zalaže za građansku i evropsku Crnu Goru, stoga podržavaju i Zakon o životnom partnerstvu lica istog pola.

Koalicija okupljena oko Ujedinjene reformske akcije (URA) posjeduje formalnu evidenciju mladih članova/ica. Međutim, u okviru Foruma mladih URE, koji predstavlja centralni organ okupljanja mladih članova/ica partije, postoji evidencija aktivnih članova/ica; To su članovi/ice koji/e redovno participiraju u aktivnostima koje Forum organizuje. Takođe, na opštinskom nivou, partija ima mlade odbornike i odbornice.

Kada je riječ o podsticanju značajnijeg uključivanja mladih, GP URA statutarно reguliše ovu oblast i navodi da se prilikom izbora za različite partijske funkcije mora voditi računa o adekvatnom uključivanju mladih i žena, a zastupljeno je i pravilo tridesetopostotne reprezentacije mladih i žena u organima partije.

Navode da je evidentno da u skupštinskim klupama godinama sjede isti poslanici, mahom stariji, te da je potrebno osvježiti Skupštinu novim licima.

Afirmativno gledaju na aktuelnu kvotu o broju žena na izbornim listama i ističu da kandidatkinje za poslanice na njihovoj izbornoj listi zauzimaju svako treće mjesto. Nadalje, smatraju da se u političkim partijama nalazi veliki broj kvalitetnih mladih ljudi, te da bi uvođenjem kvote za mlade oni dobili priliku da budu adekvatno predstavljeni, ali i više šansi i uvažavanja.

Naglašavaju da su njihovi spotovi u toku kampanje upravo targetirali mlade ljude, a da su sami mladi glavni akteri i kreatori tih spotova; Takođe, organizovani su i performansi koji su uključivali mlade ili tretirali pitanja vezana za njih. Smatraju da su, posebno naglašavajući pitanje perspektive, ključni problemi mladih u Crnoj Gori obrazovanje i ekonomsko stanje.

Neke od ideja koje su iznosili na državnom i lokalnom nivou, a tiču se mladih, jesu: alimentacioni fond, nulta stopa PDV-a na proizvode za bebe kao olakšica mladim parovima, stambeni fond za mlade bračne parove, besplatno korišćenje javnog prevoza djeci i mladima, konstrukcija dnevnog boravka u Budvi, itd.

U GP URA smatraju da je UCG nezadovoljavajuće odgovorio na izazove koje je stvorila COVID-19 kriza, i ističu da mladi nijesu dobili nivo kvaliteta obrazovanja koji im je bio potreban. Takođe, svjesni da su upravo mladi društvena kategorija koja često provodi vrijeme van kuće, apelovali su na poštovanje mjera i plasirali prijedloge koji su, posredno ili neposredno, targetirali mlade.

GP URA bi, kako se navodi, glasao u korist usvajanja Zakona o životnom partnerstvu lica istog pola, da nijesu u momentu glasanja o tom zakonu bili u bojkotu Skupštine. Vjeruju da je jednakost svih temelj društvenog razvoja.

Za partiju je „odliv mozgova” značajan problem sa kojim se suočava crnogorsko društvo, a koji je evidentan i sve ozbiljniji. Navode korupciju i nepotizam, te partitokratsko funkcionisanje socijalne mobilnosti, kao neke od razloga koji su doprinijeli takvom stanju. Nadalje, upućuju na pet programskih principa svoje platforme, čija implementacija bi pozitivno uticala na pomenuti problem: Uspostavljanje pravne države uz beskompromisnu borbu protiv korupcije i organizovanog kriminala, reforma ekonomskog sistema, reforma sistema obrazovanja, reforma zdravstvenog sistema, zaštita životne sredine i održivog razvoja; Ističu da je ukupno društveno-ekonomsko stanje uzrok porazno visoke stope samoubistava među mladima, pa je poboljšanje ekonomske situacije osnov poboljšanja te slike.

Mladi u ulozi birača

Posljednji segment istraživanja je za cilj imao da utvrdi kako izborni proces izgleda iz ugla mladih kao birača. Interesovalo nas je da vidimo kako donose odluku za koga će glasati, kako vide kampanju i probleme koji bivaju adresirani tokom kampanje. Na kraju, interesovalo nas je da saznamo osjećaju li se uključenima.

Na ova pitanja smo odgovarali koristeći kao metod šest mini-fokus grupa koje su sprovedene sa mladima koji su nezaposleni, mladima koji su zaposleni, mladim ženama, mladima koji prvi put glasaju, mladima koji studiraju društvene nauka, te mladima sa tehničkih i umjetničkih fakulteta. S obzirom na to da je prikupljanje podataka trajalo tokom COVID-19 epidemije, fokus grupe su sprovedene preko interneta.

Red. broj	Ciljna grupa	Datum	Struktura
1	Mladi koji su nezaposleni	29.07.2020.	3 m i 1 ž
2	Mladi koji prvi put glasaju	30.07.2020.	3 m i 2 ž
3	Studenti i studentkinje društvenih nauka (političke nauke, ekonomija i pravo)	4. 08. 2020.	2 m i 2 ž
4	Studenti i studentkinje tehničkih i umjetničkih fakulteta	6. 08. 2020.	2 m i 3 ž
5	Mladi koji su zaposleni	7. 08. 2020.	2 m i 2 ž
6	Mlade žene	10.08.2020.	5 ž

Tabela 1: Struktura mini-fokus grupa

Najznačajnija politička i društvena pitanja koja tretirana u fokus grupama su: Kako mladi vide sebe i društvo? Šta smatraju najvažnijim društvenim problemima? Da li, i na koji način, partije komuniciraju sa mladima i adresiraju njihove probleme i prioritete? Kakva je partijska ponuda u Crnoj Gori, u očima mladih? Koliko je ponuda jasna i raznolika? Kakva je izborna kampanja u Crnoj Gori? Koliko su mladi uključeni u izborni proces,

koliko ga poznaju? Gdje se i kako informišu mladi? Da li mladi planiraju da glasaju? Zašto planiraju? Kako donose odluku o svom opredjeljenju? Da li postoje razlike u političkoj participaciji i interesovanju između muškaraca i žena? Zašto je to tako?

U tekstu koji slijedi odgovori analizirani su odgovori koje su mladi dali na ova pitanja.

Percepcija svoje pozicije u društvu i najvažnijih društvenih problema

Mladi uglavnom imaju pesimističnu sliku o društvu u kojem žive. Letargija, zona komfora i nezainteresovanost su samo neke od karakteristika kojima su učesnici fokus grupa opisali svoje vršnjake. Doživljavaju mlade nezainteresovanim i nedovoljno motivisanim, ali to smatraju „greškom“ cijele sredine i posljedicom malog broja prilika koje se otvaraju za mlade. Ipak, ispitanici ističu da uvijek ima izuzetaka i da rad i sopstveni trud biva isplativ. Naglašavaju da njihovu generaciju uglavnom okupiraju pitanja kao što su noćni život odnosno kako izvući određena sredstva za izlazak.

“

“Našu generaciju najviše brine to što kafići rade do 12 (ponoći), ne zanimaju ih stvari koje su od društvenog značaja, recimo ekološke stvari.” Mladi nezaposleni

”

“

“Mislim da je najveći problem što ne znaju šta dalje. Ne znaju kako da nađu posao, gdje da se zaposle i slično.” Djevojka iz grupe mlade žene

”

Sa druge strane, kao glavni društveni problem navode loše šanse na tržištu rada. Zaposlenje i budući profesionalni poziv neke su od najvećih briga koje okupiraju mlade.

“

“Pa ovako, ja kao neki najveći problem generalno vidim nedostatak perspektive. Problem je i samo tržište obzirom da imamo hiperprodukciju kadra fakultetski obrazovanog. Vrlo mali broj ljudi radi u struci, jer tržište je zasićeno, nema novih radnih mjesta, nema perspektive niti ima perspektive da će biti otvoreno novih radnih mjesta, tako da prosto mislim da je nezaposlenost najveći problem mladih trenutno i problem zbog kojeg sve više omladine odlazi u inostranstvo. Ono, što se veli trbuhom za kruhom.” Mladi momak koji radi

”

Ispitanici naglašavaju kako mladi nijesu u mogućnosti da rade u svojoj struci i to gledaju kao veliki problem. U razgovoru sa ispitanicima, često je s njihove strane isticano kako se mladi ništa ne pitaju u Crnoj Gori, te kako zbog toga nemaju motivaciju da se uključe u proces odlučivanja. Takođe, nepotizam i partijsko zapošljavanje mladi identifikuju kao veliku prepreku. Kao jedan od problema ističu i predrasude, kako predrasude za izbor studija tako i predrasude zbog pola i godina. Na loše stanje utiče i aktuelna epidemija COVID-19 koja će mnogima uskratiti izvore finansiranja.

“

Kao glavne društvene probleme vide nedostatak šansi a tamo gdje ih ima javlja se drugi problem oličen u nepotizmu odnosno partijskom zapošljavanju koji ometa kvalitetne ljude da steknu posao u struci te kroz rad doprinesu zajednici. Saglasni su da se mora više raditi na promociji svih onih prilika koje su mladima dostupne. Takođe, mladi se osjećaju potcijenjenima od strane starijih, što ih sputava u razvoju i dovodi do nižeg interesovanja za politiku. Takođe, nezaposlenost je označena kao širi društveni problem koji pogađa mlade. (...) Mislim da je jedan od problema taj što je uskraćeno studentima da mogu da rade preko ljeta poslove na koje su se oni najviše oslanjali na primorju. Što se tiče turizma mislim da je to najviše njih pogodilo jer mnogi od njih finansiraju studije tako. Mislim da je to sada najveći problem. Takođe isto i taj turizam za Crnu Goru na koji se ona najviše oslanjala. Mislim da je to mnogo uticalo na državu, tako

da su to za sad dva najveća problema, takođe isto tako što je mnogo ljudi ostalo bez posla usljed ove situacije jer mnoge firme nijesu mogle ekonomski da izdrže ovaj udar, i to je to. Mladi momak koji radi

»

Pored nedostatka šansi i nepotizma (koji vodi korupciji) mladi ljudi kao još jedan od problema navode to što misle da je partijska podobnost neophodna za posao, posebno u javnom sektoru. Ispitanici navode da sve partije zahtijevaju neku vrstu podobnosti, i „pozicione“ i „opozicione“.

«

“Ja bih rekao nedostatak šansi..a drugi nedostatak, možda ću biti previše tu direktan i otvoren, neki mogu da se popnu u toj nekoj političkoj hijerarhiji i ljestvici, nebitno kojoj god. Jer je to ta neka nepravilna selekcija oličena kroz klasični poltronizam, znači način na koji se vrši selekcija mladih ljudi, kojoj god mladi ljudi opciji i frakciji pripadali.” Mladi sa društvenih nauka

»

Na kraju, mladi ljudi ističu nedostatak prilika i šansi, ali i nedovoljno podrške od strane odraslih.

«

“Nema mogućnosti koje bi inače bile privlačne mladima, a one koje postoje su ili nedovoljno istaknute ili su jednostavne neinteresantne mladima. “ Mladi koji prvi put glasaju

»

«

“Nemamo dovoljno podrške od odraslih, od nastavnika. Veliki broj njih ne podržava aktivizam i promjene koje mladi žele da sami naprave.” Mladi koji prvi put glasaju

»

«

“Mladi nemaju ni puno prilike a još manje navike da se usavršavaju akademski i drugačije van srednje škole i fakulteta a svjesni smo da kvalitet obrazovanja nije na svim fakultetima i studijskim programima kakav bi mogao da bude.” Mladi sa tehničkih i umjetničkih fakulteta

»

Dakle, na osnovu svih gore navedenih citata, možemo zaključiti da mladi ljudi vide sebe isključenim, društvo neperspektivnim, a oko sebe ne prepoznaju šanse ni podršku. Brine ih kako će se snaći na tržištu rada, a posebno ih brine situacija otežana COVID-19 epidemijom.

Komunikacija političkih partija sa mladim

Učesnici fokus grupa gotovo jednoglasno smatraju da političke partije u Crnoj Gori nedovoljno komuniciraju sa mladima, te da mlade pozivaju u partije isključivo iz koristi.

“

“Generalno su im najviše pred izbore mladi bitni.” Djevojka iz grupe mlade žene

”

“

“Mladi su generalno, da ne kažem zapostavljeni, ali neinteresantni političkim partijama. Nema toliko pokušaja da se dohvati glas mladih, kao što je recimo za druge probleme.”
Djevojka iz grupe mlade žene

”

Takođe, prepoznaju da su mladi dosta zahtjevan dio biračkog tijela, apatični i nezainteresovani, da ih je teže ubijediti nego odrasle, pa bavljenje njima iziskuje više vremena i troškova nego što partije žele da opredijele za mlade.

“

“Mladi su generalno širom svijeta apatični prema političkom procesu, savremenom političkom procesu. Mladi svuda manje glasaju nego stariji. Zbog toga je potrebno uložiti više resursa kako bi se osvojio njihov glas.” Mladi koji prvi put glasaju

”

Učesnici nijesu znali koliko tačno ima mladih poslanika u Skupštini u prethodnom sazivu crnogorskog parlamenta.

“

Znate li ima li u Skupštini mladih poslanika, do 30 godina? -
“Znam da ima, ali ne vjerujem da taj broj prelazi pet.” Mladi koji
radi

”

Učesnici fokus grupa su skeptični oko toga da je moguće ispuniti obećanja koja partije nude mladima. Kažu da im partije nude mnogo štošta, ali da je veliko pitanje koliko od toga može da se realizuje.

Kada je u pitanju partijska ponuda učesnici fokus grupa su rekli da im je ponuda uglavnom jasna, ali da ta ponuda nije ono što oni zapravo žele smatrajući da su se partije okrenule temama za koje su mislili da su završene i ostavljene u prošlosti.

“

Baš mi se nikako ne sviđa. Iste ideje, iste ljudi, samo drugi
raspored, sve isto i tako prethodnih 30 godina.

”

Na pitanje da li bi gradili karijeru van granica Crne Gore stavovi mladih su podijeljeni. Ima i onih koji bi ostali ali čini se da je veći broj onih koji bi karijeru gradili van granica Crne Gore. Oni koji su imali priliku da odu van Crne Gore na određeni period, čini se, spremniji su na to da to urade ponovo. Stiče se utisak da mladi i nemaju previše povjerenja u Crnu Goru i to što im se ovdje može ponuditi.

“

Ja kad sam prvi put otišla odavde u trećem srednje, sa 16 godina sam smatrala da ću da se vratim i da je Crna Gora to gdje bih ja voljela da živim i radim jer tada nisam bila svjesna situacije i nisam bila informisana dovoljno. Ali, što sam duže van Crne Gore sve mi se više čini da će mi biti jako teško da se vratim jer mislim da je mnogo teže uspjeti kao stručnjak, a ne kao neko ko je samo poslušan. (Djevojka, 20, Podgorica)

Ja želim da svoju karijeru gradim u Crnoj Gori, prije svega jer se oslanjam na taj neki biznis, da ću samostalno se baviti poslom, da neću biti dio neke organizacije, pogotovo ne u nekoj državnoj kompaniji, jer bježim od toga. (Momak, 23, Podgorica)

»

Percepcija ponude partija na izborima

Mladi sagovornici smatraju da partijska ponuda u Crnoj Gori nije dovoljno dobra i raznovrsna. Neki mladi ističu kako nijedna partija nije ispunila njihova očekivanja, i ističu da ne prate programe partija. Većina mladih ne zna šta se nalazi u partijskim programima.

«

“Meni se čini da po pravilu ljudi ne gledaju partijske programe. Ja lično smatram da sve partije imaju ili iste ili slične programe. Nisu ideološki nešto previše različite u okviru svojih generalnih kampova. Zbog toga se glasa na osnovu okruženja, kako ono glasa, a ne na osnovu svog ličnog mišljenja. Malo ko mijenja mišljenje u odnosu na svoje krdo. Najčešće mlađi pitaju roditelje za koga oni glasaju. To nije u potpunosti loše, jer pitaju nekoga ko bi trebao da ima određeno iskustvo.” Djevojka iz grupe mlade žene

»

Kažu da se obično glasa za „manje zlo” ili za onog ko će im obezbijediti posao, te da su „programske” veze između birača i partija su jako slabe.

«

“Mladi sve češće glasaju za partiju koja će im ponuditi posao. Ne samo mladi, i stari. Glasaj i zaposlit ćemo te negdje.” Mladi koji radi

»

Tome doprinosi prethodno pomenuti problem velike sličnosti među partijama i njihovim javno istaknutim stavovima.

«

“Ja mislim da ću u 5 do 12 odlučiti jer jedva sam odlučila i da li ću izaći tako da ovo je već malo teže. Malo ću se možda

informisati više tog dana dodatno, ali mislim da ću na kraju i ono što odlučim odraditi drugo.” Djevojka iz grupe mlade žene

»

Mladi tvrde da izbor njihovih vršnjaka uglavnom reflektuje izbore njihovih roditelja, ili eventualno neke šire društvene grupe, koja na njih vrši veliki uticaj. To je obrazac koji je prisutan u svim sredinama. Istaći ćemo samo neke od citata koji opisuju odgovor na ovo pitanje.

«

“Većina mladih će izaći, što je dobro. Izaćiće i glasati za onoga za koga su im rekli mama i tata. Zato što mama i tata imaju posao ili korist od te neke partije, bez razmišljanja zašto je to dobro ili nije dobro. Samo kako mama i tata kažu. Porodično glasanje. Znači ti ne znaš ništa o partiji i programu, ali ćeš da se zalažeš i čak okolo pričaš kako je ta partija super.” Mladi koji radi

»

«

Većina mladih će izaći, što je dobro. Izaćiće i glasati za onoga za koga su im rekli mama i tata. Zato što mama i tata imaju posao ili korist od te neke partije, bez razmišljanja zašto je to dobro ili nije dobro. Samo kako mama i tata kažu. Porodično glasanje. Mladi koji prvi put glasaju

»

Kada je u pitanju partijska ponuda naši sagovornici su rekli da im je ponuda uglavnom jasna, ali da ta ponuda nije ono što oni zapravo žele smatrajući da su se partije okrenule temama za koje su mislili da su završene i ostavljene u prošlosti. Ipak, većina će izaći na izbore jer smatraju da će im u suprotom glas biti „ukraden“.

«

“Još ne znam za koga ću ali znam za koga neću. Definitivno izlazim na izbore jer ne želim da mi ukradu glas.” Mladi nezaposleni

»

Percepcija izborne kampanje od strane mladih ljudi

Veći dio mladih sa kojima smo razgovarali kaže da nisu dovoljno informisani o izbornom procesu. Kažu da nemaju dovoljno znanja o tome koja su im prava i obaveze, a ističu i to da institucije nadležne za informisanje mladih birača ili nemaju adekvatne aktivnosti, ili te aktivnosti ne ostvaruju dovoljnu vidljivost među mladima.

“

- Smatram da ne. Niko iz mog društva nema ni predstavu kad bi trebao da dobije poziv da glasa, tj. da se nalazi na biračkom spisku, a kamoli nešto detaljnije.” Mladi koji prvi put glasaju

”

Slažu se u tvrdnji da su ovi izbori protekli u svijetlu velike neinformisanosti mladih i smatraju da bi se to trebalo promijeniti. Njihovi vršnjaci, posebno “oni manje društveno aktivni, nemaju puno znanja o funkcionisanju stvari tokom izbornog dana.

“

“Što se tiče ovih izbora baš je mala informisanost i mnogi ljudi, čak i starije osobe, ne znaju ni kada su izbori. Tako da mislim da su ovi izbori baš nekako sve ubrzano i mnoge partije nijesu ni sprovele neke kampanje a 20 dana je do izbora. Tako da što se ovih izbora tiče mislim da je baš loša informisanost, a nadovezao bih se na to i mislim da bi trebalo u srednjim školama da se neko predavanje održi mladima o tome. Mislim da svako bi morao da zna nešto o tome jer ipak je to njihova građanska dužnost koju trebaju da ispune i trebaju da znaju što rade.” Mladi koji rade

”

Sve to je povezano i sa činjenicom da ne posjeduju dovoljno razvijenu svijest o značaju glasanja, gdje se takođe ističe izostanak aktivnosti nadležnih organa.

“

“Mislim da se nedovoljno podiže svijest mladima zašto je bitno glasati. Ta tema nije dovoljno zastupljena kod nas.” Djevojka iz grupe mlade žene

”

Mišljenje koje provjerava kod onih mladih ljudi koji imaju više informacija uglavnom je negativno, i prema izborima i prema ponudi političkih partija.

“

“Baš mi se nikako ne sviđa. Iste ideje, iste ljudi, samo drugi raspored, sve isto i tako prethodnih 30 godina.” Mladi nezaposleni

”

Na potpitanje da li su mogli naći nešto pozitivno tokom vođenja izborne kampanje učesnici fokus grupe su gotovo jednoglasno odrično odgovorili. Smatraju da kampanje nisu bile kreativne i da nisu uspjele da se približe kao biračima. Na postavljeno potpitanje da li bi jedan od učesnika mogao da razlikuje partije odgovor je bio sledeći:

“

“Ne oni su meni svi isti. Nijedna partija se nije potrudila da animira bilo koga pa i nas mlade. Sve se to svodi na pitanje nacije, himne, crkve, nacionalnih simbola.” Mladi nezaposleni

”

Mladi su takođe rekli da ne poznaju nijedan sadržaj ili servis koji im može pomoći u upoznavanju sa izbornim procesom. Pa su tako na pitanja bave li se time državne institucije, postoji li neka kampanja o ovim pitanjima npr. kako teče proces, koja su vaša biračka prava i obaveze, kako da prijavite zloupotrebe, jednoglasno odrično odgovorili.

“

“Smatram da su mladi totalno neinformisani. Ja sam se informisao ali nisam ja bitan. Mladi generalno nemaju pojma, ni gdje im je biračko mjesto, ni da postoji sajt gdje se to provjerava.

Totalno su nespremni da izađu na izbore.” Djevojka iz grupe mlade žene

»

«

Bave li se time državne institucije? Postoji li neka kampanja o ovim pitanjima? Možete se svi izjasniti. Npr. kako teče proces, koja su vaša biračka prava i obaveze, itd. D 1: Ne. D 2: Ne. M1: Ne. F: A izvan institucija, npr. u NVO sektoru. Da li se neko bavio mladima koji prvi put glasaju? M 1: Pa pretpostavljam da ima, ali ja nisam vidio.

»

Sagovornici ocjenjuju kampanju kao prilično monotonu, a učestale reklame na društvenim mrežama kao kontra-produktivne. Naime, vjeruju da konstantno plasiranje reklama, posebno ako su negativne, zna da iznervira mlade jer im prekida neku online aktivnost, što dovodi do negativnog odnosa prema partiji koja se tako reklamira.

«

“Strašno mi ide na živce jedna partija, evo neću da imenujem, koja mi stalno iskače i na vajberu i na raznim mjestima i koja mi tako ide na živce. Nema sile da bih je glasao koliko mi je to iritantno.” Djevojka iz grupe mlade žene

»

Više im se sviđaju bilbordi za koje smatraju da su efikasniji. Po njima bilbordi lakše privlače pažnju, pritom ne ometajući mlade u nečemu što rade u momentu nailaženja na bilbord.

«

“ Ako gledam nešto što me zanima i onda mi iskoči reklama, mislim da će ta partija samo da me iznervira, dok na primjer kad vidim bilbord dok šetam prije će me to zainteresovati. Ukoliko reklama prekine neku moju svakodnevicu, ta partija će više da mi bude odbojna nego privlačna.” Djevojka iz grupe mlade žene

»

“

“Reklamiranje na bilbordu i reklamiranje na internetu su dva različita tipa reklamiranja. Ja kad vidim reklamu na bilbordu, kažem „a to je fino“ i nastavim da šetam. Ali kad gledam neki zanimljivi snimak, a onda mi iskoči reklama od 5sec, a da ne može da se preskoči, ili 30sec, a da može da se preskoči, to jedino što čini jeste da me nervira, da mi diže pritisak.” Djevojka iz grupe mlade žene

”

Kampanje su ocijenili kao „potcjenjivačke“ u odnosu na mlade. Smatraju da oni koji vode partije ne cijene potencijal mladih dovoljno. Sa druge strane, ispitanici navode da se to dešava i zbog samih mladih ljudi koji oni ne vjeruju sami sebi dovoljno.

“

“Mislim takođe da se niko ne bavi mladima, mladi naravno ne donose odluke ali smatram da je to strah ljudi koji sjede na nekim pozicijama, jer mislim da su oni svjesni koliko mladi mogu da urade. Mislim da sa druge strane ni mladi ne znaju koliko zapravo mogu da urade ako smo složni i ako imamo prave ideje. Zbog toga se glas mladih ne čuje daleko, zbog toga se ne okreću mladima jer mislim da ih je strah onoga što zapravo možemo da uradimo, to jeste što možemo da uradimo da je bolje za nas.”
Mladi sa tehničkih i umjetničkih fakulteta

”

Informisanje mladih

Mladi se informišu prevashodno putem interneta, posebno portala. Takođe veliki izvor njihovih informacije jesu i društvene mreže i različiti sadržaji koje se tu plasiraju. Ispitanici na fokus grupama ističu kako je njihovo povjerenje u medije nisko.

“

“Ovaj, pa informišem se najviše sa portala, tačnije sa Vijesti. Ranije sam iz novina, najviše Dan-a. Mislim da mladi imaju dosta sada portala i svega da se informišu o svemu.” Mladi koji rade

”

U ovom izbornom ciklusu su kao izvor informisanja prepoznate takozvane „meme“ stranice koje objavljuju satiričan sadržaj na temu određenih politika, političkih partija pa i samih lidera u tim političkim partijama. Kada je konkretno riječ o meme stranicama, mladi navode da one mogu biti snažan faktor informisanja i formiranja stavova kod mladih koji nemaju dovoljno čvrste stavove, ili ih karakteriše neodlučnost. Svakako da mogu doprinijeti i boljem razumijevanju politike, posebno kada je riječ o klasičnoj političkoj komediji kao formi slobodnog umjetničkog (multimedijalnog) izražavanja.

“

Kako se informišete? Koje kanale komunikacije najviše koristite?
- Meme stranice na facebook-u to čitam da se malo nasmijem.

”

Mladi prate medije, ali i naglašavaju da sa medijima uvijek moraju biti na oprezu, zbog sve prisutnije tendencije neobjektivnog izvještavanja. Sve što se primijeti, mora proći kroz „filtre“, kako bi se utvrdila vjerodostojnost.

“

Što se tiče informisanja, to su uglavnom mediji, ali sve to mora da se filtrira. Postoje mediji koji u 90% slučajeva prenesu prave informacije, a postoje i mediji koji su katastrofa. Nekad pratim čak i takve, čisto da vidim kako će da prenesu određenu vijest o kojoj sam se već informisao.

”

Pored nabrojanih načina informisanja treba pomenuti i lični kontakt sa predstavnicima političkih partija koje neki od naših sagovornika imaju i koji takođe smatraju jednim od načina informisanja.

“

Neposredni kontakti, u posljednje vrijeme to su najčešće neki vidovi komunikacije koju ostvarujem iz više različitih izvora.
Mladi sa društvenih nauka

”

Ono što se može primijetiti kao trend kod naših sagovornika jeste da oni uglavnom pročitaju sami naslov neulazeći u sami sadržaj naslova koji su vidjeli. Načelno gledano naši sagovornici uglavnom vjeruju medijima iz kojih se informišu ali na pitanje kome više vjeruju tradicionalnim medijima ili meme stranicama povjerenje prevladuje na stranu meme stranica.

Glasanje mladih, odnos prema samom činu i način na koji donose odluku

Ispitanici su bili jednoglasni u tvrnji da planiraju da izađu na izbore i daju svoj glas nekoj od izbornih listi. Kada je riječ o onome što determiniše njihovo konkretno izbornu opredjeljenje, naglašavaju da žele konkretne akcije, značajno preciznije programe, te „čiste“ lidere nekompromitovane sumnjivim radnjama iz prošlosti. Ističu kako mnogi vjeruju da njihov glas ne vrijedi i da kada se to promijeni stvari će krenuti na bolje.

“

“Da mogu nešto da promijene bilo kad, ne samo pred izbore, i da nisu samo dobri na riječima. Mislim da bi to zavisilo i od ljudi koji su članovi te partije i koji predstavljaju tu partiju u medijima. Ko su oni, koliko su se usavršavali da bi došli do toga gdje jesu. Odvlače me priče da je neki predsjednik partije svašta radio, a sad meni od 18 godina obećava kule i gradove.” Djevojka iz grupe mlade žene

”

Za većinu naših sagovornika zajednička je tvrdnja da se oni politički opredjeljuju u posljednjem trenutku što upućuje na izrazitu neodlučnost među mladima. Ovaj trend važi kako za one koji su do sad imali priliku da iskoriste svoje pravo glasa tako i za one koji po prvi put glasaju.

“

“Ja mislim da ću u 5 do 12 odlučiti jer jedva sam odlučila i da li ću izaći tako da ovo je već malo teže.” Mladi koji rade

”

“

“Znam koga neću a odlučujem se za najmanje zlo. Gledam da li spletkare ili igraju na dvije stolice.” Mladi nezaposleni

”

“

“Meni se čini da nema izbora među partijama, a da neko ne spada u kategoriju da nema nešto crno u prošlosti. Svi spadaju u tu kategoriju, meni se čini, manje više svi.” Djevojka iz grupe mlade žene

”

Na pitanje da li vjeruju u to da njihov glas ima neku vrijednost odnosno uticaj ishod izbora, odgovorili su sljedeće:

“

“Treba da vrijedi, mislim da svačiji glas vrijedi, bar onako idealistički gledano svi imamo pravo u demokratskom društvu da donosimo odluke tako da svačiji glas je vrijedan, ono koliko god to zvučalo ljudima da kao šta se ti pitaš, mnogo puta se pokazalo da baš svaki glas je vrijedan, pogotovo recimo kod nas na nekim lokalnim izborima u nekim manjim opštinama.” Mladi koji rade

”

“

“Mislim da je problem taj što ljudi misle da se njihov glas, ovaj da ne vrijedi ništa. Mislim da je to problem, a kada promijene to mišljenje mislim da će biti bolje jer mnogi ljudi ne žele da izađu na izbore iz tog razloga, a na izbore je veoma bitno izaći i mislim da je to građanska dužnost i da to treba ispoštovati. Ovaj, koliko god pratio politiku ili ne, bitno je da se barem malo čovjek informiše i da izađe na izbore jer mislim da je to jako bitno i da svačiji glas je bitan.” Mladi koji rade

”

Sa druge strane, iako je ispitanicima teško da odluče za koga hoće glasati, vrlo su odlučni oko toga za koga neće.

Na pitanje da li znaju određene sadržaje koji pomažu političkom obrazovanju u izbornom procesu naši sagovornici kažu da im takav sadržaj nije poznat te da su se oni dominantno informisali preko roditelja

ili na licu mjesta kada su dolazili da iskoriste biračko pravo.

Mladi ljudi vrednuju svoj glas i vjeruju da ima uticaja na ishod izbora, iz čega se može zaključiti da kod mladih postoji visok stepen motivacije za učestvovanje u izbornom procesu. Sa druge strane nisu zadovoljni ponudom i odlučuju o tome za koga će glasati „sistemom eliminacije.“

Razlike u političkoj participaciji i interesovanju između muškaraca i žena

Učesnici su pokušali da daju svoj odgovor na pitanje da li među mladim ženama i muškarcima postoje razlike kad je u pitanju odnos prema politici pozivajući se na ustaljeno mnjenje.

“

“Ja mislim da diskriminacija svakako dijelom postoji. Ona je u mom slučaju bila manje izražena. Međutim mislim da se mlade djevojke jednostavno drže nekih starih sistema vrijednosti. Što se politike tiče ona mene ne interesuje previše pravi razlog sad konkretno ne znam zašto ih je manje. Ali ima dosta u tome kako drugi žene doživljavaju u smislu da je za kuću i tome slično.”

Mladi nezaposleni

”

Uglavnom se slažu sa ocjenom da su žene slabije zastupljene na mjestima odlučivanja, te da je to nešto što bi one željeli da vide da se mijenja. Takođe, naglašavaju da ne poznaju puno žena/djevojaka koje bi se bavile politikom odnosno koje imaju takve aspiracije.

“

“Ja mislim da je do društva. Prava žena nisu jednaka sa muškarcima odnosno ne dobijaju u politici dovoljno prostora kao muškarci.” Mladi nezaposleni

”

Naglašavaju kako je društvo upravo to koje oblikuje mišljenje i da se na politiku kod nas gleda kao na prljav posao namijenjen muškarcu. Ipak navode da se ovi stavovi mijenjaju i da podržavaju zakonsko uređenje

koje osigurava određen broj mjesta upravo ženama. Primjećuju i prakse stigmatizacije i netolerancije prema ženama kada žele da se nađu na mjestima odlučivanja ili se tamo već nalaze.

“

“Ja sam imala situacije gdje određene osobe smatraju da sam ja manje sposobna jer sam djevojka i nadam se da se i svjedoci smo da se to mijenja. I da se trudimo da iskorijenimo te predrasude koje su okrenute prema djevojkama.” Djevojka iz grupe mlade žene

”

Međutim ističu kako napredak u društvu kad se radi o ovom pitanju postoji te da se prave određeni pozitivni koraci kako bi se poboljšao položaj žena u politici i samom društvu. Posebno ističu način razmišljanja mladih koji pomaže da se položaj mladih žena popravi.

Sumirajući prethodne odgovore na postavljena pitanja možemo zaključiti da postoji nedostatak adekvatne komunikacije partija prema mladima sa jedne strane, ali i nezanemarljiv nivo nezainteresovanosti kod mladih, sa druge. Mladi ocjenjuju pokušaje komunikacije partija prema njima neiskrenim i staromodnim. Sa druge strane nezainteresovanost kod mladih vodi ka tome da nerazumiju što partije nude kroz svoje programske politike.

Primjetan je snažan trend korišćenja društvenih mreža na uštrb tradicionalnih medija. U tom smislu su takozvane meme stranice koje uživaju veliku popularnost među mladima bile jedan od važnijih noviteta i nosilaca uticaja u kampanji 2020. godine.

Kada je u pitanju edukacija birača mladi smatraju da tu postoji nedovoljna proaktivnost institucija, te da nemaju osnovne informacije o samim izborima i njihovom sprovođenju. Ovo je posebno izraženo među mladima koji prvi put glasaju.

Sa druge strane, pozitivna karakteristika ovih izbora bila je u povećanom interesovanju mladih da glasaju i samim tim učestvuju u donošenju odluke ko će voditi društvo u narednom periodu.

ZAKLJUČAK

Glavno istraživačko pitanje na koje smo pokušali da odgovorimo u ovom istraživanju jeste na koji način su mladi ljudi uključeni u izborni proces od strane političkih partija. Da bismo odgovorili na to pitanje bavili smo se mladima u ulozi političara i birača, kao i partijskom komunikacijom prema mladima. Takođe, koristili smo različite načine i metode da prikupimo podatke pomoću kojih možemo doći do odgovora na postavljena istraživačka pitanja, analizirali smo sastav i aktivnost mladih poslanika u prethodnom sazivu Skupštine Crne Gore, potvrđene izborne liste, prikupljali odgovore od političkih partija, sproveli monitoring društvenih mreža i na kraju, razgovarali sa mladim ljudima.

Izbori za nama protekli su mirno i u skladu zakonom bez incidenata i remećenja javnog reda i mira. Kao i izborna kampanja 2016. i ova izborna kampanja je bila obilježena radikalnom retorikom o odbrani državnosti sa jedne, te odbrani imovine u posjedu crkve sa druge strane. Teme su se uglavnom ticale identitetskih pitanja, a manje socijalnih i ekonomskih, te najmanje onih politika koje bi se ticale položaja i budućnosti mladih u Crnoj Gori.

Kada su u pitanju mladi u ulozi političara na ovim izborima možemo zaključiti da su mladi ljudi bili nedovoljno zastupljeni na izbornim listama partija i koalicija koje su učestvovala na izborima. Dodatno, mladi ljudi su se vrlo rijetko nalazili unutar linije izbornosti – dakle na mjestima za koje su partije ili koalicije imale realna očekivanja da osvoje mandat. Kao

posljedica takvog kreiranja izbornih lista svega pet poslanika u novom sazivu Skupštine Crne Gore može biti kategorisano kao mlade osobe (6.1%). Ako se uzme u obzir da mladi čine četvrtinu biračkog tijela, jasno je da je njihova zastupljenost značajno ispod prosjeka.

Iako većina parlamentarnih političkih partija statutom propisuje postojanje omladinskih tijela unutar partije, analiza izbornih lista i rezultati izbora ukazuju na to da ova tijela ne uspijevaju da obezbijede adekvatno mjesto mladima u partijskim strukturama.

Stoga bi trebalo:

- Izmijeniti Zakon o političkim partijama na način da se utvrdi obaveza političkih partija da unutar svoje organizacije imaju cjeline koje okupljaju mlade;
- Podstaći partije da kroz svoje statute opredijele obavezna mjesta za mlade u rukovodećim organima partija;
- Razmotriti uvođenje kvote za mlade na izbornim listama;
- Podržati kampanje mladih političara.

Kada je u pitanju partijska komunikacija sa mladima kroz analizu društvenih mreža možemo zaključiti da su političke partije vrlo malo targetirale mlade, kako u svojim izbornim programima tako i drugim vidovima komunikacije. Ovo je tačno i za društvene mreže koje mladi najčešće koriste za svoje informisanje. Komunikacija je bila neinventivna, neprilagođena mladima i ukupno nezanimljiva. Mladi koji prvi put glasaju uopšte nisu bili targetirani informativnim porukama.

Iz svega navedenog možemo preporučiti:

- Političke partije bi trebale više pažnje i prostora da posvete mladima u svojim programskim rešenjima odnosno na partijskim listama za neke naredne parlamentarne, ali i lokalne izbore;
- Izborni program bi trebalo da ima posebnu sekciju koja se bavi mladima, a u okviru nje podsekcije koje pokrivaju pitanja od posebnog značaja, uz dodatne sekcije koje sve te probleme tretiraju u odnosu na mlade žene a koja se tiču ove populacije (obrazovanje, zdravstvo, ekonomija, itd);
- Kada je u pitanju partijska komunikacija preko društvenih mreža, koje su dominantni kanal informisanja među mladima, neophodno je plasirati više objava o mladima, koristiti društvene mreže za targetiranje problema koji se direktno tiču mladih;
- Trebalo bi zajedno sa Upravom za statistiku (MONSTAT) razviti alate za prikupljanje više starosno razvrstanih podataka kako bi se steklo bolje razumijevanje odaziva i ponašanje birača među mladima, kandidatima i poslanicima;

Kada su u pitanju mladi ljudi u ulozi birača možemo zaključiti da učesnici fokus grupa ne vide mlade u Crnoj Gori kao nekog ko ima perspektivu u društvu. Nepovoljna pozicija na tržištu rada, predrasude, odliv mozgova, nepotizam i partijsko zapošljavanje samo su neki od ključnih socijalnih problema koje vide kao one koji sputavaju mlade da iskoriste svoj potencijal. Iz odgovora naših sagovornika u dijelu partijske komunikacije sa mladima možemo reći da oni tu komunikaciju ne vide kao dovoljno čestu, ni kvalitetetnu a i ako ponekad postoji onda je to radi prikupljanja političkih poena. Takođe smatraju da je političkoj sceni Crne Gore potrebno podmlađivanje s obzirom na to da, po njihovom mišljenju,

postojeći političari nisu sposobni da se bave mladima sa politikama koje nude. Partijsku ponudu predstavljenu kroz izborni program su ocijenili kao deklarativno posvećena mladima međutim smatraju da nedostaju konkretni planovi kako bi se zacrtani ciljevi ostvarili. Što se tiče rodne ravnopravnosti, možemo zaključiti da naši sagovornici uviđaju određene pozitivne pomake međutim ističu da jake predrasude još uvijek postoje.

LITERATURA

Knjige

Goati, Vladimir, Političke partije i partijski sistemi, Fakultet političkih nauka, Univerzitet Crne Gore, 2008.

Izveštaji

Đukanović Petar, Studija o mladima u Crnoj Gori 2018/2019, Friedrich Ebert Stiftung, Podgorica, 2019

Ministarstvo finansija, Izveštaj o državnom dugu na dan 31.03.2020. dostupno na <https://mif.gov.me/rubrike/drzavni-dug/227515/Izvestaj-o-drzavnom-dugu-na-dan-31-03-2020-godine.html>

Svjetska banka, Izveštaj za Zapadni Balkan, dostupno na <https://www.worldbank.org/en/region/eca/publication/western-balkans-regular-economic-report>

Westminster Foundation for Democracy Youth perceptions and attitudes towards politics in Montenegro, dostupno na <https://www.wfd.org/wp-content/uploads/2019/10/Youth-perceptions-and-attitudes-towards-politics-in-MNE-1.pdf>

Zakoni

Zakon o mladima (Sl. list br. 025/19 od 30.04.2019, 027/19 od 17.05.2019.

Internet izvori

Procjene stanovništva, Monstat

<https://www.monstat.org/cg/page.php?id=273&pageid=48;>

Analiza utrošenog novca u kampanji na fejsbuku, Digitalni forenzički centar

[https://dfcme.me/tokom-avgusta-partije-potrosile-vise-od-77-000-eura-za-reklame-na-fejsbuku/;](https://dfcme.me/tokom-avgusta-partije-potrosile-vise-od-77-000-eura-za-reklame-na-fejsbuku/)

Elections and COVID-19

[http://www.electoralmanagement.com/covid-19-and-elections/;](http://www.electoralmanagement.com/covid-19-and-elections/)

Peti polugodišnji izvještaj o aktivnostima Skupštine Crne Gore, MANS

[https://www.mans.co.me/peti-polugodisnji-izvjestaj-o-aktivnostima-skupstine-crne-gore/;](https://www.mans.co.me/peti-polugodisnji-izvjestaj-o-aktivnostima-skupstine-crne-gore/)

Prvi polugodišnji izvještaj o aktivnostima Skupštine Crne Gore, MANS

http://www.mans.co.me/wp-content/uploads/2018/05/Izvestaj_UNDEF.pdf;

Drugi polugodišnji izvještaj o aktivnostima Skupštine Crne Gore, MANS

<http://www.mans.co.me/wp-content/uploads/2018/12/IIpolugodisnji-izvjestaj-Skupstine.pdf;>

Treći polugodišnji izvještaj o aktivnostima Skupštine Crne Gore, MANS

<http://www.mans.co.me/wp-content/>

<uploads/2019/05/3PolugodisnjiIzvjestajSkupstinaCG.pdf;>

Četvrti polugodišnji izvještaj o aktivnostima Skupštine Crne Gore, MANS

<http://www.mans.co.me/wp-content/uploads/2020/02/%C4%8CETVRTI-POLUGODI%C5%A0NJI-IZVE%C5%A0TAJ-O-AKTIVNOSTIMA-SKUP%C5%A0TINE-CRNE-GORE.pdf;>

Javni dug raste na 93%, članak, Bankar.me

<https://www.bankar.me/2020/10/08/javni-dug-crne-gore-raste-na-93-bdp-a/>

ANEKSI

Vodič za fokus grupe sa mladima

Cjelina	Pomoćna pitanja
Uvod	Predstavljanje Cilj istraživanja Prava učesnika Cilj fokus grupe Očekivanja
Upoznavanje	Kažite nam nešto o sebi? Kako biste opisali svoj uobičajeni dan?
Kako žive mladi ljudi u Crnoj Gori	Kako ste vi ovih dana? Šta vas najviše raduje? Šta vas najviše brine? Koji problemi vas pokreću? Šta su ključni društveni problemi?
Mladi o sebi	Kako ja sebe vidim u društvu? Da li su mladi donosioci odluka? Da li su uvaženi? Politika i mladi – Da li se inače adresiraju problemi populacije mladih?

Kampanja i mladi	Kako vide izborni proces i partije? Da li partije komuniciraju sa mladima? Kako komuniciraju sa mladima, možete li da navedete primjere dobre i loše komunikacije sa mladima? Koji su po vama aktuelni problemi mladih (da navedu)? Da li su adresirani u predizbornoj kampanji? Koliko je jasna partijska ponuda – Da li su u stanju da jasno razlikuju partije i ono za šta se one zalažu? Koliko su rješenja partija konkretna? Možete li se sjetiti nekih? Da li postoje mladi poslanici? Koje su njihove aktivnosti? Da li postoji neki mladi političar kome vjerujete, koji vam se sviđa?
Kako stići do mladih	Gdje se mladi informišu i kako? Koji su im prihvatljivi kanali za primanje poruke (društvene mreže - koje, youtube, podcasti, meme stranice – Ako da, koje konkretno)? Ko im je prihvatljiv nosilac informacije? Kome vjeruju?
Žene i politički aktivizam ¹	Da li su žene dovoljno uključene u društveno-politički život? Kako povećati participaciju žena? Da li su društveno-politički aktivniji muškarci ili žene? Koga je teže aktivirati? Sa kojim se izazovima suočavaju mlade žene? Koliko su ambiciozne? Da li su se susretali sa nekim kampanjama koje su bile konkretno usmjerene na uključivanje žena u politička pitanja?

¹ Za fokus grupu na kojoj će biti samo djevojke – Druge grupe možemo samo kratko pitati o tome; NAPOMENA: U toj fokus grupi pitanja iz prvog dijela takode će se restrukturirati i više odnositi na mlade žene, a ne na sve mlade.

Determinante izbornog opredjeljenja	Da li ćete na izborima u avgustu po prvi put iskoristiti biračko pravo?² Da li planirate da izađete na izbore – Šta može usloviti tu odluku? Kako se odlučujete – Koji faktori utiču na to kako ćete glasati? Kako ste donijeli tu odluku? Da li smatrate vaš glas vrijednim? Da li smatrate da ste informisani birač? Koliko ste upoznati sa izbornim procesom? Da li znate koja su vaša biračka prava i obaveze? Da li znaju za neke aktivnosti namijenjene biračima koji po prvi put ostvaruju pravo glasa? Da li bi takve aktivnosti bile korisne? Šta smatraju da su najznačajnija pitanja kojima neka partija treba da se bavi a tiče se mladih koji navršavaju 18 godina?
Završetak	Zahvaliti učesnicima

² Ova sekcija se dijelom odnosi i na posebnu fokus grupu, u kojoj ćemo razgovarati sa mladima koji će po prvi put imati pravo glasa (BOLDOVANA PITANJA)

Ankete za partije

Istraživanje o položaju mladih u izbornom procesu

Kancelarija Vestminsterske fondacije za demokratiju (WFD) u Crnoj Gori u saradnji sa mladima iz Crnogorskog udruženja studenata političkih nauka (MAPSS) sprovodi monitoring kampanje za predstojeće parlamentarne izbore sa akcentom na mlade tokom predstojećih Parlamentarnih izbora.

Predmet našeg interesovanja su mladi političari kao birači, ali i način na koji partije komuniciraju sa njima u Crnoj Gori.

Cijenili bismo kada bi Vaša partija izdvojila vrijeme da odgovori na pitanja, time dajući svoj doprinos ovom uključivanju mladih u izborni proces u Crnoj Gori.

Napomena: Na osnovu člana 2 Zakona o mladima Crne Gore, mladi u smislu ovog zakona su lica sa navršених 15 do navršених 30 godina života.

1. Koji je broj mladih koji su evidentirani kao članovi Vaše partije, i koliko je od njih mladih žena?
2. Šta mislite o uvođenju kvota za mlade na izbornim listama?
3. Na koji način Vaša partija komunicira sa mladima koji prvi put glasaju? Da li vodite posebnu kampanju za mlade koji prvi put glasaju?
4. Po mišljenju Vaše partije, koje su dvije glavne teme koje se tiču mladih u Crnoj Gori, i zašto? Koje predloge vezane za mlade je Vaša partija iznosila na lokalnom ili državnom nivou tokom prethodne dvije godine?
5. Kako ocjenjujete rad univerziteta u Crnoj Gori tokom pandemije korona virusa? Kako Vaša partija vidi uticaj korona virusa na mlade ljude u Crnoj Gori?
6. Koji je stav Vaše partije o politici davanja povoljnih stambenih kredita najboljim studentima/tkinjama, uspješnim mladim preduzetnicima/cama i mladim bračnim parovima? Koji je stav Vaše partije o Zakonu o životnom partnerstvu lica istog pola?
7. Kako Vaša partija gleda na sve veći odlazak mladih iz Crne Gore, i kako radite na rješavanju tog problema?
8. Prema podacima iz 2018. godine, Crna Gora ima zabrinjavajuće visoku stopu samoubistava, posebno među mladim ljudima. Kakav je odgovor Vaše partije na ovaj problem?

Upitnik je popunio/la (molimo navesti funkciju koju obavljate u partiji):

Westminster Foundation
for Democracy (WFD)

www.wfd.org/wbdi

